

บทที่ 2

อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ (ประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสตกาล) (The Indus Civilisation)

๒.๑ การขุดค้นทางโบราณคดี

เป็นอารยธรรมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพราะตัวอักษรที่ค้นพบบนดวงตรา นั้น ยังไม่มีผู้ใดอ่านออก การค้นพบอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุที่แท้จริงนั้นก็เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นี้เอง แต่ประวัติความเป็นมาของการขุดค้นโบราณคดีเพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอารยธรรมอินเดียโบราณนั้นได้เริ่มมีประปรายแล้วตั้งแต่เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ กล่าวคือ เมื่อบาทหลวง เจซุอิต ชื่อ แฮนเซลเดน (Hanxleden) ซึ่งอยู่ในอินเดียตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๘๔-๑๗๓๒ ได้ริเริ่มรวบรวมไวยากรณ์สันสกฤตด้วยการใช้ภาษาตะวันตก ต่อมาเซอร์ วิลเลียม โจนส์ (Sir William Jones) มาทำงานที่กัลกัตตา เขาเป็นผู้สนใจในด้านภาษาศาสตร์ เริ่มศึกษาค้นคว้าว่าภาษาสันสกฤต ภาษาเปอร์เซีย และภาษายุโรปเริ่มมาจากรากภาษาในตระกูลอินโดยูโรเปียนแห่งเดียวกัน

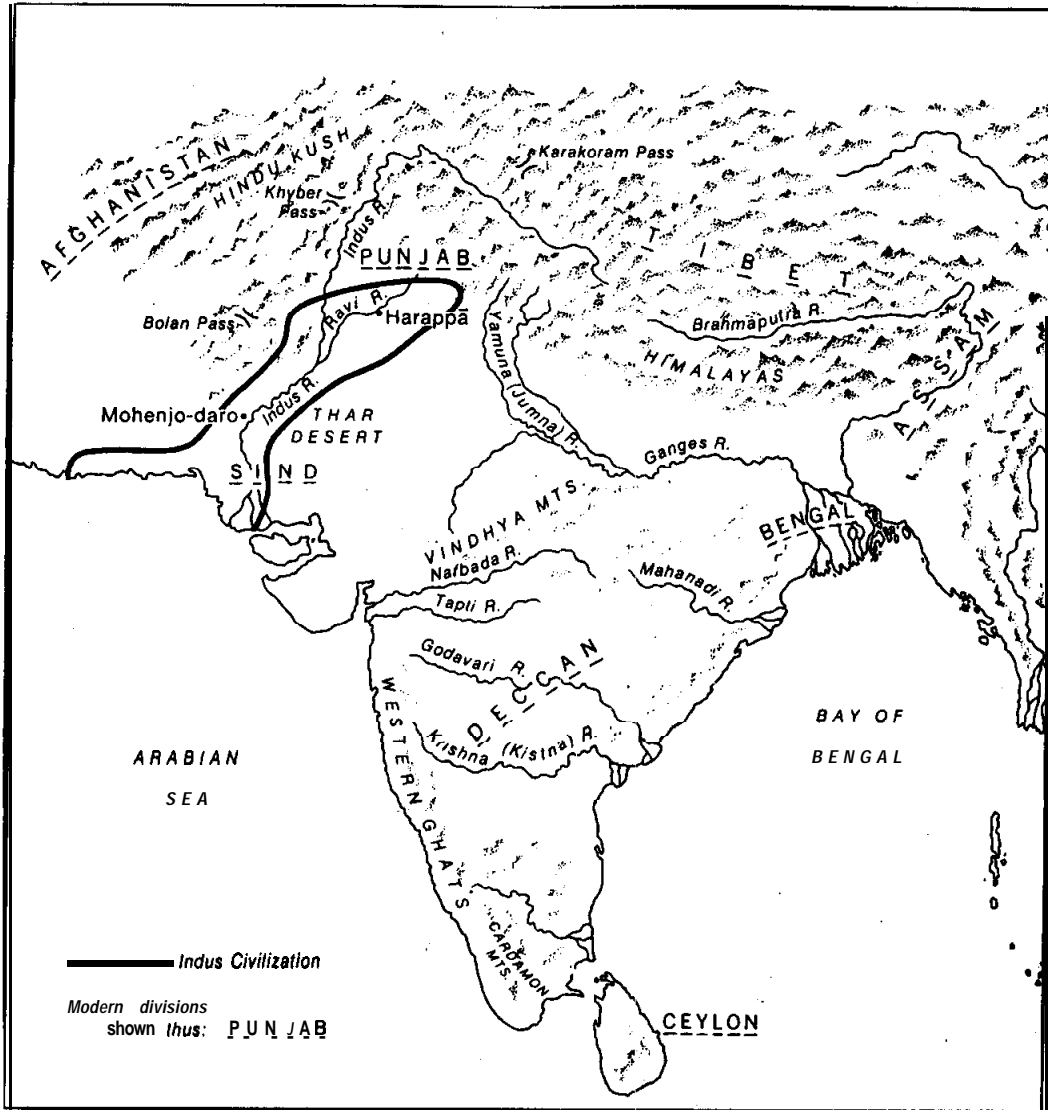
ต่อมาในสมัยที่ ชาลส์ วิลกินส์ (Charles Wilkins) (ค.ศ. ๑๗๘๔-๑๘๓๖) ได้มาดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าการบริษัทอินเดียตะวันออกนั้น เขาให้ความสนใจด้านวิชาการมาก จึงได้จัดทำวารสารสมาคมเอเชียที่เบงกอลขึ้น ให้ชื่อวารสารว่า "The Asiatic Researcher" นี้เป็นก้าวแรกของการศึกษาอินเดียโบราณ ในผลงานของเขา ก็เริ่มด้วยการแปลวรรณคดีที่มีชื่อเสียงของอินเดีย เช่น ศกุนตลา และวรรณคดีเล่มอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น หนังสือปรัชญาที่สำคัญของอินเดีย เช่น อุปนิษัท ซึ่งแปลขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๖ เป็นต้น

ครั้นถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ การศึกษาภาษาสันสกฤตแพร่หลายมากขึ้นในสถาบันต่าง ๆ ในยุโรป การค้นคว้าเกี่ยวกับอารยธรรมของอินเดียโบราณจากหลักฐานที่มีอยู่ดำเนิน

ต่อไปจนกระทั่ง ค.ศ. ๑๘๖๒ รัฐบาลอินเดียจึงได้เริ่มตั้งสมาคมโบราณคดีขึ้น มีอเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮม (Alexander Cunningham) เป็นประธาน ดำเนินการขุดค้นพบโบราณวัตถุที่สำคัญในอินเดีย คณะผู้ขุดค้นโบราณวัตถุมี เซอร์จอห์น โรเบิร์ต มาร์แชล (Sir John Robert Marshall) เป็นผู้นำ ค้นพบอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ ใกล้กับเมืองฮารัปปา (Harrappa) ในแคว้นปัญจาบ ใน ค.ศ. ๑๘๖๒ และต่อมาอีกปีหนึ่งก็ขุดพบซากเมืองโมเหินโจคาโร (Mohenjo Daro) ในแคว้นสินธุ สันนิษฐานว่าเป็นซากของอารยธรรมก่อนสมัยชนชาติอารยันอพยพเข้ามา

ต่อมาภายหลังจากชาวอินเดียก็เริ่มช่วยเข้าประสานงานในด้านขุดค้น ทั้งอินเดีย ปากีสถานและตั้งการร่วมมือกันขุดค้นซากอารยธรรมโบราณให้ปรากฏ และประมวลหลักฐานความเจริญของอารยธรรมโบราณนั้น

ญาติที่นำไปสู่การรู้เรื่องราวเกี่ยวกับอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุในเบื้องต้นนั้นก็คือการขุดค้นซากเมืองสองเมือง คือเมืองโมเหินโจ คาโร ในแคว้นสินธุ และเมืองฮารัปปาในปัญจาบ ฉะนั้นวัฒนธรรม ลุ่มแม่น้ำสินธุบางครั้งเรียกว่าวัฒนธรรมฮารัปปา (Harappa Culture) ได้ชื่อจากเมืองใหญ่ที่ขุดพบริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำราวี ในแคว้นปัญจาบ หรือบางครั้งก็เรียกว่าวัฒนธรรมโมเหินโจ คาโร (Mohenjo Daro Culture) ซึ่งได้ชื่อจากเมืองโมเหินโจ คาโร ซึ่งตั้งอยู่ห่างมาทางขวาของปากแม่น้ำประมาณ ๒๔๐ ไมล์ อาณาบริเวณที่เป็นความเจริญของอารยธรรมแห่งนี้กว้างขวางมาก กล่าวคือครอบคลุมเนื้อที่จากตะวันตกไปตะวันออกถึง ๑,๖๐๐ กิโลเมตร และจากเหนือไปใต้ ๑,๑๐๐ กิโลเมตร และอาจเป็นไปได้ว่า ถ้าการขุดค้นทางโบราณคดีในอนาคตอาจจะพบอาณาเขตที่กว้างขวางออกไปจากนี้อีกมาก แสดงให้เห็นว่ามีอาณาเขตที่กว้างใหญ่ไพศาลมาก และมีขนาดใหญ่กว่าอารยธรรมที่รุ่งเรืองในสมัยเดียวกัน ซึ่งได้แก่อารยธรรมอียิปต์ และอารยธรรมเมโสโปเตเมีย และตลอดอาณาบริเวณนี้ได้มองเห็นถึงการดำรงชีวิตที่มีมาตรฐานสูง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตทุกอาชีพทีเดียว



แผนที่แสดงอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ

๒.๒ คุณสมบัติของอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ

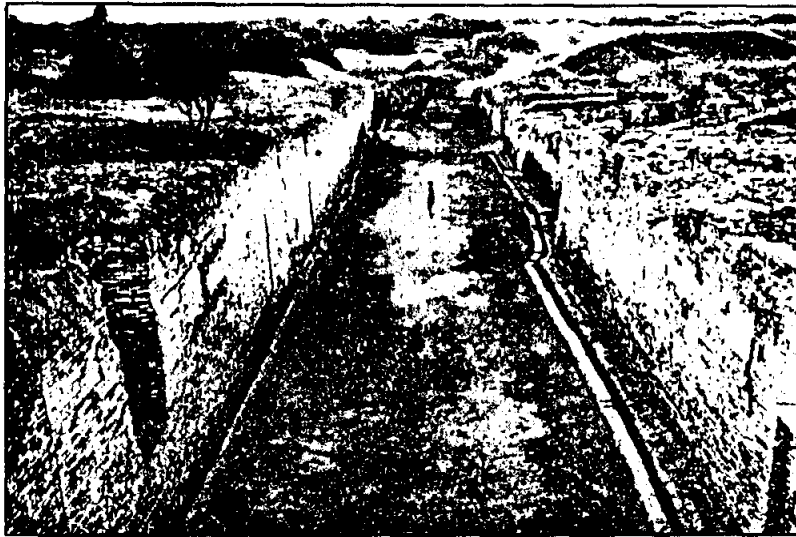
๒.๒.๑ การวางผังเมือง (City Planning)

สิ่งแรกที่ทำให้ผู้พบเห็นที่มากที่สุด ก็คือสภาพของผังเมืองไม่ว่าจะเป็นผังเมืองที่ ฮารัปปา หรือโมเหินโจ ตาโร ในปากีสถาน หรือที่กาลิบังกัน (Kalibangan) ที่โลธัล (Lothal) หรือที่สุรโคทาตา (Surkotada) ในอินเดีย มีถนนและซอยทอดยาวไปอย่างมีแผนผัง มีลักษณะงดงาม และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย กล่าวคือ มีการตัดถนนหลายสาย ซึ่งมีทั้งขนาดใหญ่ เล็ก และมีความสั้นยาวต่าง ๆ กัน ถนนเหล่านี้ตัดกันเป็นมุมฉาก แบ่งเมืองออกเป็นตารางสี่เหลี่ยมผืนผ้าบ้าง สี่เหลี่ยมจตุรัสบ้าง และยังมีตรอกซอยเล็ก ๆ แยกออกจากถนนใหญ่เหล่านี้ มีบ่อน้ำสาธารณะ และเสาตะเกียงตั้งอยู่เป็นระยะ ๆ มีท่อระบายน้ำ จากเมืองออกไปสู่แม่น้ำ

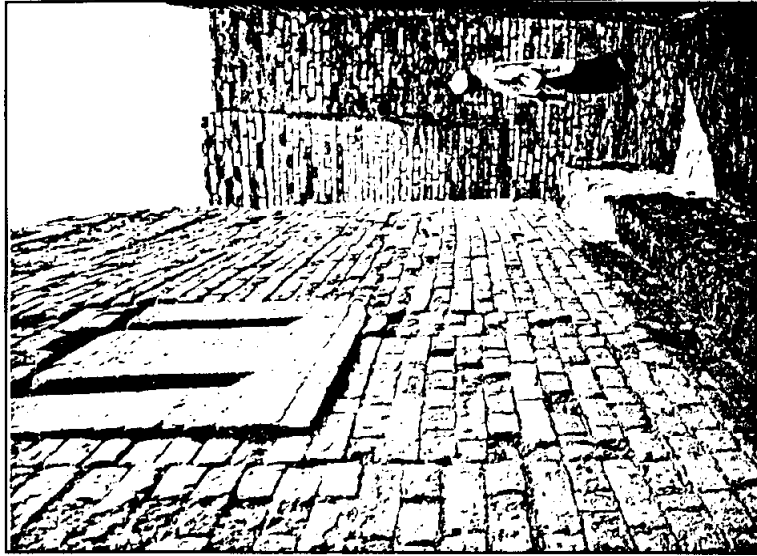
ส่วนการจัดอาคารภายในตัวเมือง ก็มีการแบ่งเขตออกเป็นสัดส่วนได้งดงาม เช่น มีการจัดตั้งอาคารสำคัญ ๆ ไว้เป็นหมวดเป็นหมู่ เช่น อาคารทางศาสนาก็จัดไว้ส่วนหนึ่ง อาคารเพื่อสาธารณประโยชน์ก็จัดไว้ส่วนหนึ่ง ที่อยู่อาศัยของราษฎรก็จัดไว้อีกส่วนหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าชาวสินธุเป็นผู้ที่มีความรู้สูงในวิชาวิศวกรรมสำรวจ และต้องมีความรู้เบื้องต้นในด้านเรขาคณิต เป็นอย่างดีทีเดียว

๒.๒.๒ การสุขาภิบาล

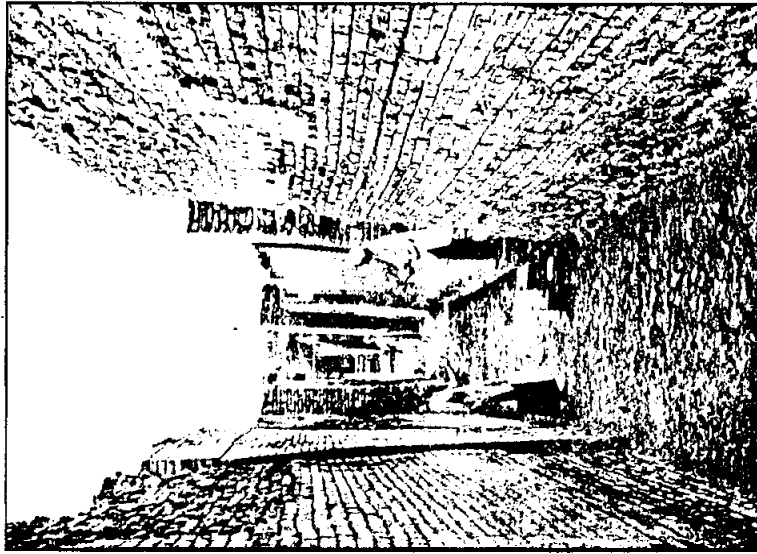
สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง ในการขุดค้นทางโบราณคดีของอารยธรรมแห่งนี้ ก็คือการค้นพบว่า บ้านทุกบ้านมีห้องน้ำ มีท่อระบายน้ำ นอกจากนั้นยังพบสถานที่อาบน้ำสาธารณะขนาดใหญ่ อยู่ในใจกลางเมืองโมเหินโจ ตาโรอีกด้วย



ภาพถนนสายใหญ่สายหนึ่งที่ไม่เห็นใจ คาโร



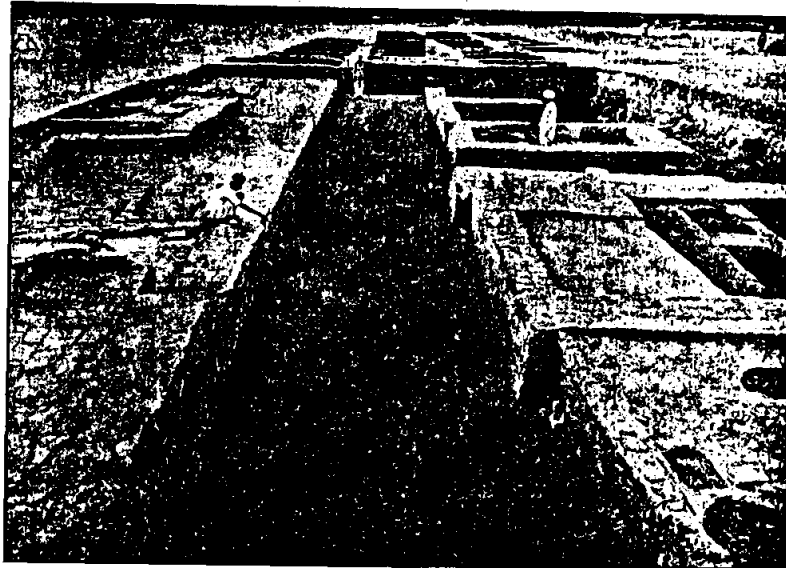
ภาพหัวมุมของตรอก แสดงท่อระบายน้ำที่ออกมาจาก
กำแพงด้านซ้าย



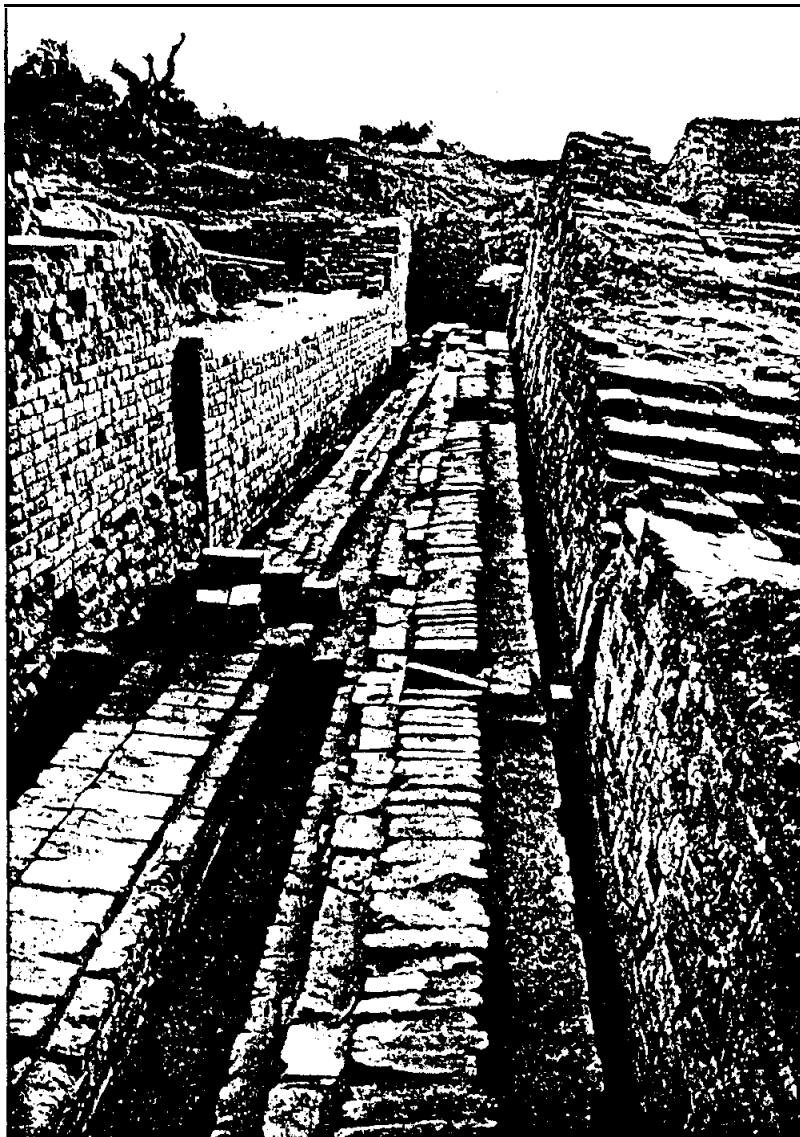
ภาพตรอกที่แยกจากถนนที่ไม่เห็นใจ คาโร



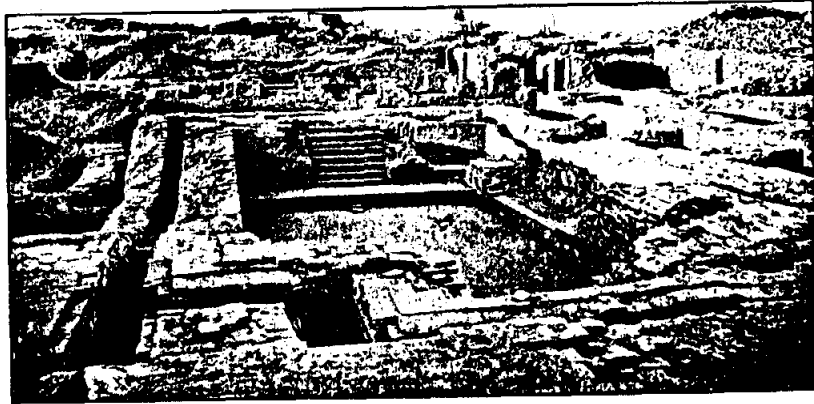
ภาพพื้นของโรงงานที่ไม่เห็นใจ ทาโร



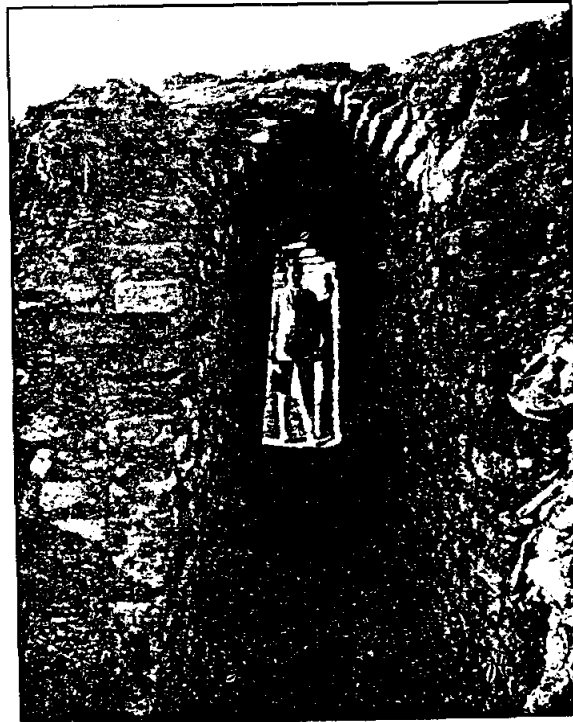
ภาพถนนที่ขนานด้วยบ้านสองข้างที่เมืองโลซัล



ภาพถนนพร้อมกับท่อระบายน้ำที่ไม่เห็นใจ คาโร



ภาพอ่างอาบน้ำขนาดใหญ่ กลางเมืองโมเห็นโจ คาโร



ภาพท่อระบายน้ำของอ่างอาบน้ำขนาดใหญ่

ลักษณะของท้องน้ำตามบ้านนั้น มีลักษณะเป็นแบบยื่นตักอาบ มีท่อระบายน้ำ ซึ่งเป็นทางให้น้ำไหลไปในท่อใต้ถนนมีฝาปิดมิดชิด ไหลไปสู่รับน้ำโสโครก ถ้าบ้านเป็นสองชั้น ก็จะมีท่อระบายน้ำต่อจากชั้นบนลงมาชั้นล่าง การที่มีท่อระบายน้ำดังกล่าวนี้ แสดงว่าต้องมีองค์การเทศบาลที่มีประสิทธิภาพมาก

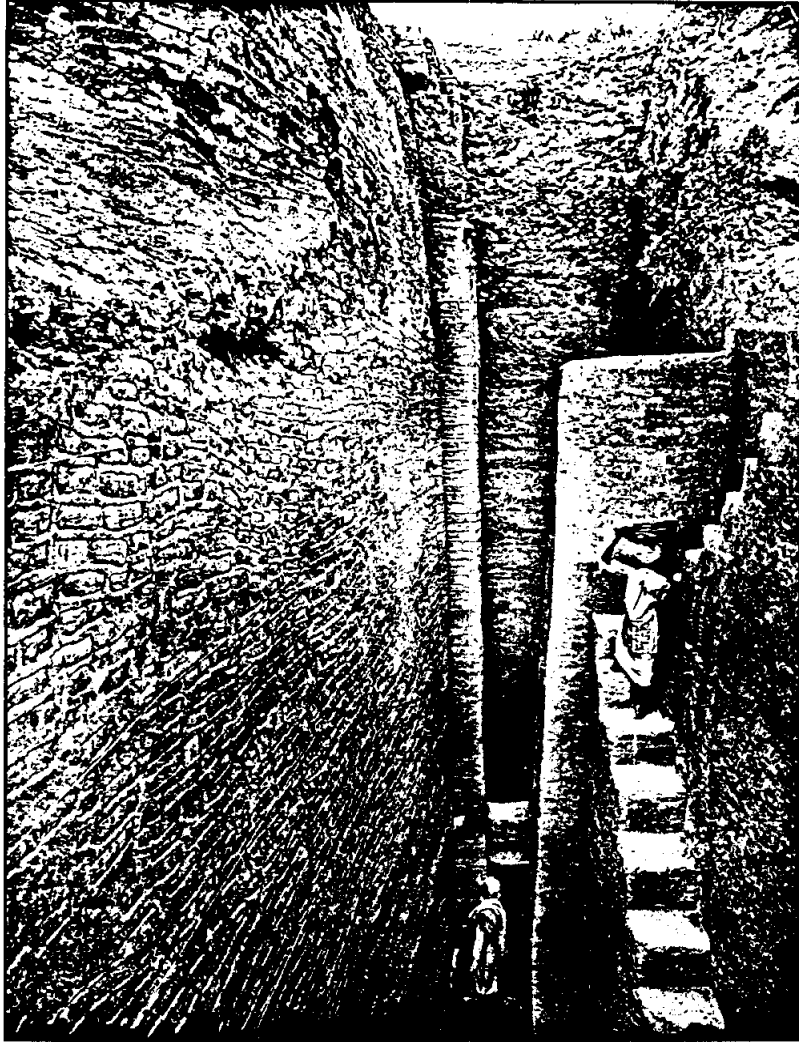
สำหรับอ่างน้ำขนาดใหญ่ที่ขุดพบอยู่กลางใจเมืองโมเห็นโจ คาโรนั้น ตัวอ่างน้ำวัดได้ ยาว ๑๒ เมตร กว้าง ๗ เมตร และลึก ๒.๕ เมตร มีบันได ๒ แห่ง คือทางด้านเหนือและทางด้านใต้ พื้นและผนังของอ่างน้ำกันน้ำรั่วโดยใช้แร่ยิบซั่มผสมปูนขาว และผนังกำแพงด้านหลังก็ชั้นยาด้วยน้ำมันดิน (bitumen) รอบ ๆ แทงค์เป็นระเบียงมีเสา ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นห้องแต่งตัวก็ได้ การให้น้ำเข้าอ่างจากบ่อขนาดใหญ่ทำด้วยวิธีที่ซับซ้อน และการให้น้ำที่ใช้แล้วออก ก็ไหลออกทางท่อระบายน้ำ ซึ่งอยู่ทางมุมตะวันตกเฉียงใต้ การมีอ่างอาบน้ำดังกล่าวนี้ จะสร้างขึ้นเพื่อเหตุผลทางโลกหรือทางศาสนา (ล้างหน้า) เป็นเรื่องยากที่จะยุติได้^๒

สำหรับในเรื่องการสุขาภิบาลนี้ ชาวสินธุได้ถือว่าเป็นชนโบราณที่มีความเจริญสูง ทั้งนี้เพราะในอารยธรรมอียิปต์ก็ตี เมโสโปเตเมียก็ตี หรือที่อื่น ๆ ในเอเชียตะวันตกในยุคก่อนประวัติศาสตร์นั้น ไม่พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในท้องถิ่นดินแดนเหล่านี้ ได้บรรลุความเจริญในด้านการสร้างท้องน้ำดี ๆ ได้เลย ยกเว้นพวกโรมันในสมัยหลังเท่านั้น

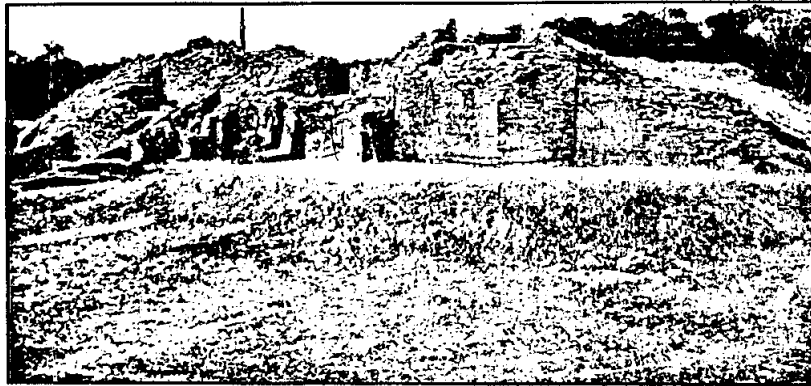
๒.๒.๓ กิจการสงคราม^๓

ในการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่า ทุกเมืองมีป้อมปราการ และพบอาวุธเป็นจำนวนมากมายหลายชนิด ได้แก่ ขวาน หอก กริช คทา ธนู และลูกศร หมวกเหล็ก และโล่ เป็นต้น อาวุธเหล่านี้ทำด้วยทองแดง และทองสัมฤทธิ์ บางทีก็ทำด้วยหิน

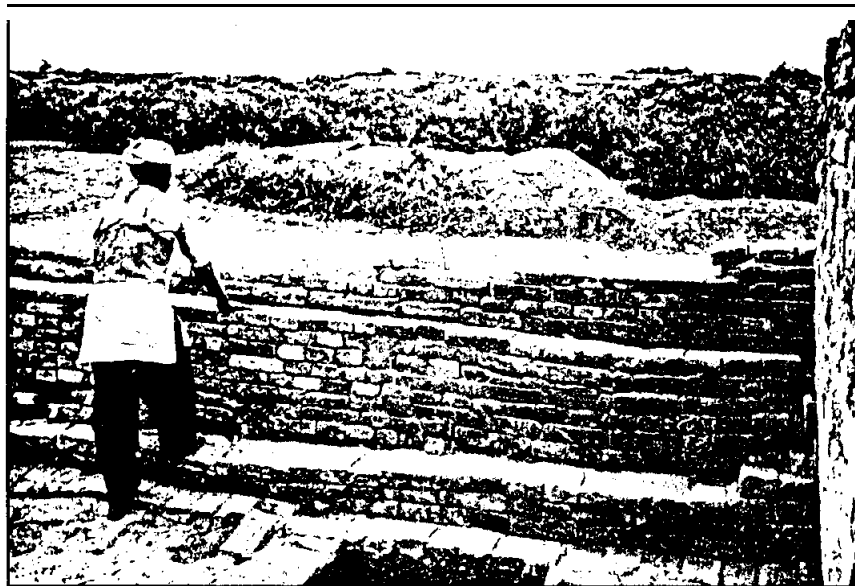
ลักษณะของป้อม ทุกเมืองสร้างแบบเดียวกันหมด ทางตะวันตกมียกพื้นสูงขึ้น ขนาด ๔๐๐ / ๒๐๐ หลา มีอาคารอยู่เบื้องบน สันนิษฐานว่าใช้เป็นสถานที่ราชการ สูง ๓๐-๔๐ ฟุต



กำแพงอิฐ ค่ายตะขุมตุกของเมืองป้อม (citadel) ที่สาขัปภา



ภาพกลุ่มของหอคอยทางมุมตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองป้อม



ภาพเชิงเทินระหว่างหอคอยทางมุมตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองป้อม

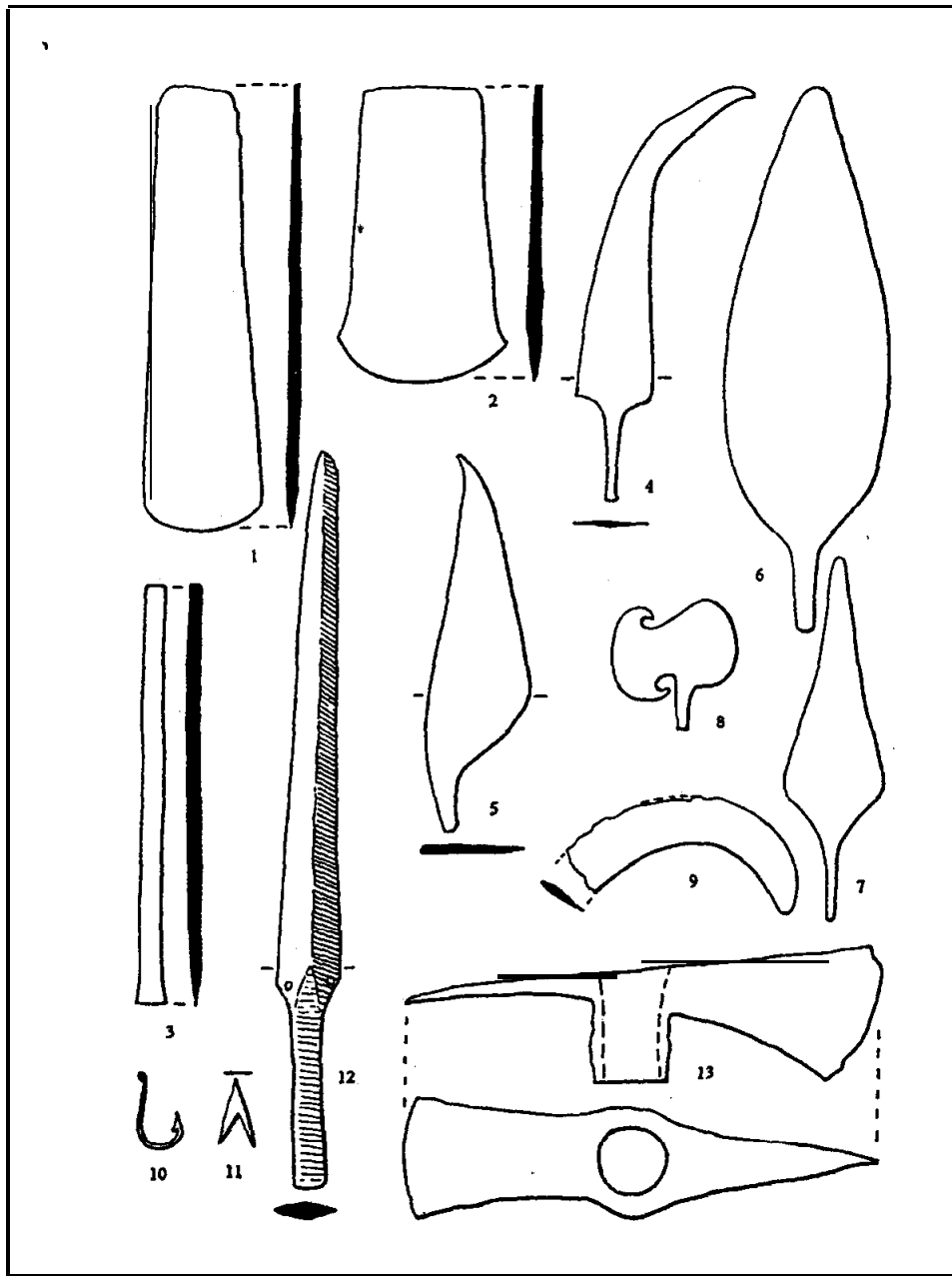
ล้อมรอบด้วยกำแพง พิจารณาจากป้อมแล้วพบว่า สร้างขึ้นด้วยเหตุผลเหนือกว่า การสร้างเขื่อน เพื่อป้องกันน้ำท่วมธรรมดา ฉะนั้น จึงคาดว่าป้อมดังกล่าวคงใช้เพื่อประกันความมั่นคงของ อำนาจของผู้ปกครองภายใน ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อป้องกันการรุกรานจากภายนอกอีกด้วย

ที่นี้หันมาพิจารณาถึง เครื่องมือหรืออาวุธที่จะใช้กับสงครามบ้าง เราพบเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทำด้วยโลหะ ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ ก็อาจจะใช้ได้ทั้งผู้ที่ เป็นทหาร ผู้ที่เป็นพราน ล่าสัตว์ ผู้ที่เป็นช่างฝีมือหรือแม้แต่ชาวบ้านธรรมดา ๆ สิ่งเหล่านี้ได้แก่ หอก มีด มีดสั้น ขวาน และหัวธนู ซึ่งทำด้วยทองแดงบ้าง และทองบรอนซ์บ้าง ที่ทำด้วยตีบุกมีน้อยมาก

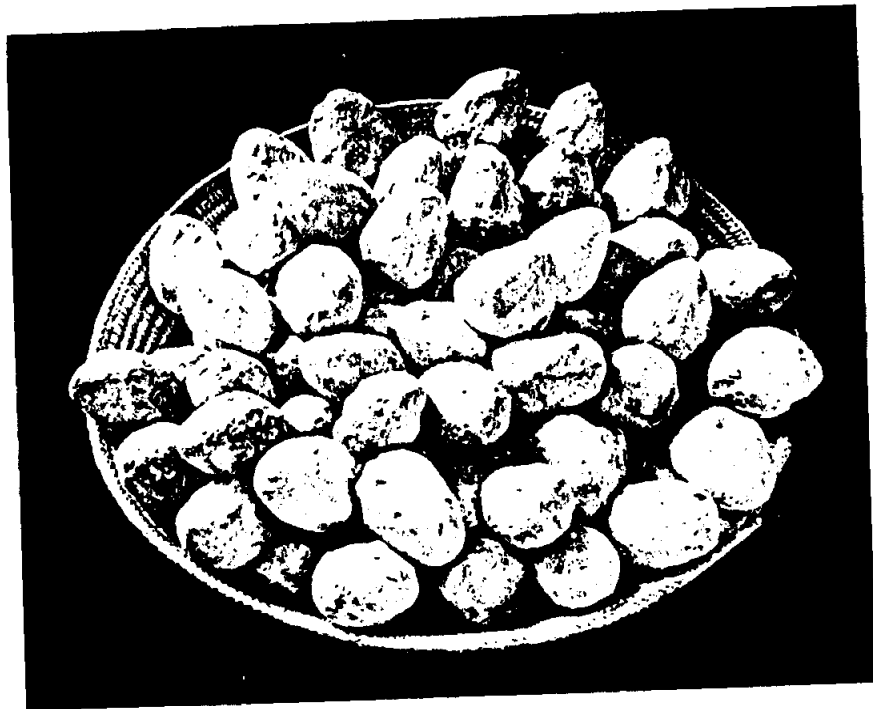
พิจารณาแผ่นทองแดงเล็ก ๆ เป็นรูปโค้ง แต่ละแผ่นเจาะรู ๒ รู เพื่อใช้ผูก ติดกับเสื้อผ้า ซึ่งก็อาจใช้เป็นเกราะป้องกันได้ แต่เราก็ไม่พบหลักฐานอื่น แม้แต่เสื้อเกราะ หรือหมวกเหล็ก (ที่ใช้กันมากในสมัยแรกของซูเมอร์) หรือแม้แต่โล่ ที่จะมาเป็นเครื่องประกอบ การพิจารณาเรื่องนี้ ถ้าพิจารณาถึงหอก ก็ดูมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากมีดนั่นเอง เพราะหอก ส่วนมากที่พบมีลักษณะบาง แบน เหมือนอย่างกับใบไม้ ซึ่งเหมาะที่จะใช้เพื่อปอกเปลือกบาง ๆ เท่านั้น

พิจารณาจากหัวธนู (arrowheads) ซึ่งพบมากทำด้วยทองแดงบางพวกก็ทำ ด้วยบรอนซ์ ลักษณะก็บางและแบน มีเงี่ยงยาวเล็ก

สำหรับขวานทองแดงและขวานบรอนซ์ที่ค้นพบ ก็มีลักษณะแบนเช่นเดียวกัน ใบขวานก็มีลักษณะยาวและแคบ ซึ่งดูเหมือนกับว่าทั้งสั้น ขวานและค้อน ขวานเกือบจะ เหมือนกัน และบางที่อาจจะใช้เพื่อเป็นด้ามให้จับก็ได้ แต่ก็มีบางชิ้นที่มีลักษณะสั้นและกว้าง และมีขอบกว้าง



ภาพอาวุธ และเครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยทองแดงและสัมฤทธิ์ ขุดได้ที่เมืองโพนพิสัย หนองคาย



ภาพลูกหินเหนียวเผาถนึ่ง ๖ ออมซ์พบที่บริเวณเชิงเนินระหว่างทอคอน

แต่สิ่งที่น่าจะใช้เพื่อการรบก็เห็นจะได้แก่ ลูกดิน ที่ใช้ยิงและขว้างปาที่ทำด้วยดินเหนียว ซึ่งมีด้วยกัน ๓ ประเภท คือ ประเภทที่ ๑ คือดินเหนียวปั้นก้อนกลม ๆ หนาประมาณ ๑ นิ้ว บางลูกก็มีลักษณะยาวรียาวประมาณ ๒ ^๑/_๒ นิ้ว ลูกดินเหนียวประเภทนี้พบเป็นจำนวนมาก ประเภทที่ ๒ และประเภทที่ ๓ ปั้นเป็นก้อนใหญ่ขึ้น และเอาไปเผาไฟ ประเภทที่สองมีขนาดใหญ่คือหนักถึงลูกละ ๖ ออนซ์ ส่วนประเภทที่ ๓ มีขนาดใหญ่ที่สุดคือหนักถึง ๑๒ ออนซ์ ซึ่งค้นพบเป็นอันมากเมื่อ ค.ศ. ๑๔๕๐ สถานที่ค้นพบคือที่ป้อมในเมืองต่าง ๆ ฉะนั้นเมื่อพิจารณาจากลักษณะรูปร่าง วัสดุที่ใช้ทำ ตลอดจนสถานที่ที่พบก็ทำให้นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า น่าจะใช้เป็นอาวุธเพื่อรุกรานหรือเพื่อป้องกันนั่นเอง เพราะอาจจะใช้วิธีขว้างปาหรือไม่ก็อาจจะใช้เครื่องมือเหวี่ยงไปได้ เข้าใจว่าคงจะใช้วิธีแรกมากกว่า ทั้งนี้เพราะในตะวันออกบางแห่ง การขว้างปาก้อนดินถือ เป็นศิลปะประเภทหนึ่ง

๒.๒.๔ การค้าและการขนส่ง^๔

นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ชาวสินธุได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันกับดินแดนหลายแห่ง ซึ่งได้แก่ เอเชียกลาง ติดต่อกับตะวันออกเฉียงเหนือของอาฟกานิสถาน ได้ติดต่อกับทางตะวันออกเฉียงเหนือของเปอร์เซีย ติดต่อกับอินเดียตอนใต้และกับพวกราชสถาน คูชราท และ บาลูจิสถานแล้ว หลักฐานที่ได้พิสูจน์ว่าการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาบริเวณเหล่านี้ก็คือ การนำโลหะประเภททองแดง ดีบุก ทองคำและเงินที่มาจากประเทศเป็นเครื่องใช้เครื่องประดับของชาวสินธุนั่นเอง ทั้งนี้ได้พบว่า บริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ นั้น ไม่มีแร่ธาตุเหล่านั้น แต่กลับไปมีในดินแดนอื่น เช่น ทองแดงก็พบว่ามีความอุดมสมบูรณ์ที่กาบูล (Kabul) และ ^{เคอร์รัม} (Kurrum) ดีบุกที่เอามาผสมกับทองแดงแล้วทำเป็นทองบรอนซ์นั้น ชาวสินธุก็ได้มาจากเบงกอลซึ่งอยู่ในอินเดียตอนใต้ ทองคำก็มีมากที่เปอร์เซียและอาฟกานิสถาน และอาจจะได้มาจากอินเดียใต้ก็ได้ ส่วนเงินนั้นซึ่งชาวสินธุนำมาใช้ทำเป็นภาชนะและเครื่องประดับ ก็พบว่าอยู่ในบริเวณราชสถาน แต่ที่มีมากก็คือที่อาฟกานิสถาน และเปอร์เซีย และอีกแห่งคือในอินเดียใต้

ฉะนั้นจากเครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนเครื่องประดับต่าง ๆ ที่ทำจากแร่ธาตุ ทองแดง ทองบรอนซ์ ทองคำ และเงินต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าชาวลิวกันต์ได้มีความสัมพันธ์กันกับดินแดนต่าง ๆ ที่กล่าวแล้ว ทั้งนี้เพราะชาวลิวกันต์ไม่มีแร่ธาตุประเภทเหล่านั้นในดินแดนของตน

อนึ่ง ความสัมพันธ์กับดินแดนดังกล่าวเหล่านี้จะใช้วิธีทางบกหรือทางทะเลนั้น ก็จะต้องพิจารณากันต่อไป หลักฐานที่ใช้เพื่อการศึกษาในเรื่องนี้จำกัดอยู่เพียงอย่างเดียว นั่นก็คือ การพิจารณาภาพแกะสลักปรากฏอยู่บนดวงตรา ซึ่งมีภาพของเรือซึ่งมีหัวเรือแทงขึ้นและมีหางเรือมีลักษณะที่คล้ายกันกับที่ใช้ในครีต (Crete) ฮีปต์และในซูเมอร์

ส่วนความสัมพันธ์กับแคว้นซูเมอร์นั้น ก็ได้พบหลักฐานว่ามีเรือ ของชาวลิวกันต์ บรรทุกสินค้าพวกเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยทองคำและเงิน ตลอดจนเครื่องประดับที่ทำจากหินสีต่าง ๆ และยังมีหริ่ง งาช้างและไข่มุก ไปยังแคว้นซูเมอร์ นอกจากนี้ก็ยังมีหลักฐานที่แสดงถึงเส้นทางการค้านี้คือ ดวงตรา จากอ่าวเปอร์เซียนั่นเอง (Persian Gulf seals)

นอกจากจะเป็นการค้าทางทะเลแล้ว ก็ยังปรากฏว่าคงจะมีการค้าทางบกอีกด้วย โดยเฉพาะการใช้พาหนะแห่งทะเลทราย เพราะเราได้พบซากอูฐอยู่ในระดับความลึกประมาณ ๑๔ ฟุต ที่เมืองโมเหินโจคาโร ส่วนสัตว์ประเภท ม้า และลา นั้น ก็พบว่าได้มีการขุดพบเอาไว้ว่ามีการใช้สัตว์ประเภทนี้มาก่อนสมัยของชาวฮารัปปาเสียอีก ฉะนั้น อูฐ ม้า และลา ต่างก็เป็นสัตว์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการบรรทุกของชาวลิวกันต์แล้ว

พาหนะอีกประเภทหนึ่ง ที่พบเป็นภาพบนดวงตราก็คือ ภาพเกวียนเทียมวัว มีล้อ ๒ ล้อ ซึ่งถือเป็นรถที่ชาวฮารัปปาประดิษฐ์ขึ้นใช้กันอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ก็ยังมีเหรียญทองบรอนซ์ที่แสดงภาพรถมีล้อสองล้อ และยังมีภาพบนดวงตราที่พบที่ Chanh-daro ซึ่งมีภาพเป็นเกวียน ๔ ล้ออีกด้วย และล้อหน้าสองล้อมีขนาดใหญ่กว่าล้อหลัง

อุปกรณ์การค้าอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจคือ เรื่องลูกตุ้มน้ำหนักซึ่งพบทั่วไปที่โมเห็น
คาโร ฮาซาปปา และ Chanhu-daro ตลอดจนถึงแดนไกลเคียง ลูกตุ้มน้ำหนักเหล่านี้ทำจาก
วัสดุที่แตกต่างกันเช่น ทำด้วยหินแข็งก็มี ทำด้วยหินปูนก็มี ทำด้วยหินกระดานชนวนก็มี ทำด้วย
โมราก็มี บางทีก็ทำจากหินแข็งสีดำ เป็นต้น ลักษณะของตุ้มน้ำหนัก เป็นรูปเหลี่ยมลูกบาศก์
แม้จะค่อนข้างบาง เป็นรูปทรงกระบอกก็มี และเป็นรูปทรงกรวยก็มี เป็นต้น

๒.๒.๕ การเพาะปลูก

หลักฐานที่พบ ซึ่งได้แก่ เมล็ดพืชผักต่าง ๆ ทำให้สันนิษฐานว่า ชาวลินดูรู้จักปลูก
ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ ตลอดจนปลูกฝ้ายใช้ทอผ้าเป็นแล้ว นอกจากนี้ก็ยังมีพืชพันธุ์อย่างอื่นที่พบ
อีกเช่นพบ เมล็ดถั่ว เมล็ดแตงโม และเมล็ดงาที่เมืองฮาซาปปา ฉะนั้นก็อาจสันนิษฐานว่า บริเวณ
นี้ได้มีการปลูกต้นถั่ว แตงโม และงาใช้กินแล้ว ยังมีหลักฐานอีกประเภทหนึ่งที่พอจะใช้ประกอบ
การสันนิษฐานได้คือ ภาพบนเครื่องปั้นดินเผาที่พบที่ฮาซาปปา ซึ่งเป็นภาพต้นไม้ ดูคล้ายกับ
ต้นปาล์ม และมีมือที่ปั้นก็มีลักษณะคล้ายกับลูกมะพร้าว นอกจากนี้ยังมีภาพต้นไม้อีกประเภทหนึ่ง
บนเครื่องปั้นดินเผาที่พบก็คือดูแล้วคล้าย ๆ กับ ต้นกล้วย ซึ่งเราถือว่าเป็นต้นผลไม้พื้นเมืองของ
เอเชียตอนใต้ทีเดียว”

๒.๒.๖ สัตว์เลี้ยงและสัตว์ที่มิในท้องถิ่น

สุนัขถือเป็นสัตว์เลี้ยงประจำบ้านของชาวฮาซาปปาทีเดียว นอกจากนี้ชาวนา
ชาวไร่ แห่งอารยธรรมลินดูยังเลี้ยงสัตว์ประเภทอื่น ๆ อีก เช่น วัว ควาย หมู และยังมี
การใช้อูฐ ม้า และลา ในการเป็นพาหนะขนส่งอย่างกว้างขวาง (ดังได้กล่าวไว้ในเรื่อง
การค้า) ส่วนช้างก็มีใช้บ้างเล็กน้อย

สำหรับแมวนั้น สันนิษฐานว่าคงจะเลี้ยงไว้ใช้งานอย่างกว้างขวางเพื่อใช้จับหนู
ที่จะมาขโมยกินเมล็ดข้าว ทั้งนี้เพราะพบหลักฐานรอยเท้าแมวบนก้อนอิฐที่พบได้ที่เมือง

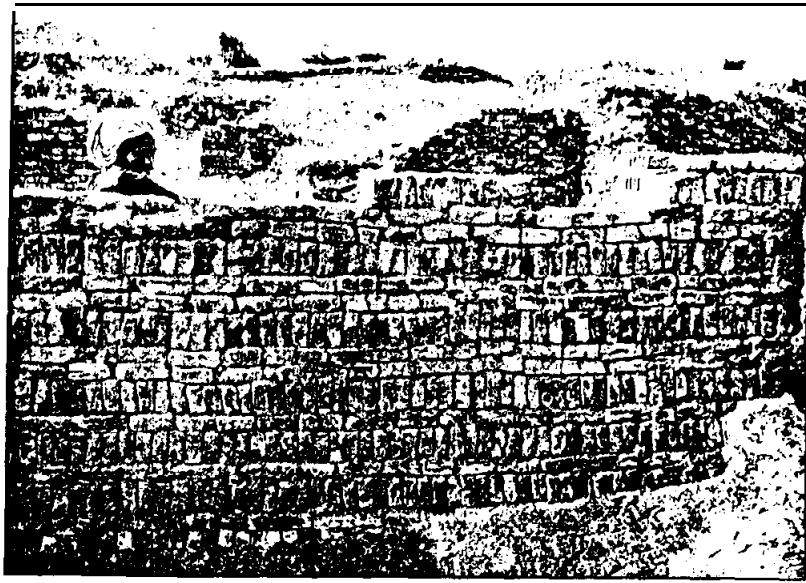
Chanhu-daro ส่วนสัตว์ประเภทอื่น ๆ ที่มีในท้องถิ่นของอารยธรรมลินดูได้สันนิษฐานจากภาพแกะสลักบนดวงตรา ซึ่งก็พบว่า มีสัตว์ประเภทวัวควายที่มีเขาสั้น และยังมีภาพแกะสลักที่แสดงว่ามีสัตว์ประเภทลิง กระต่ายป่า นกเขา นกพิราบ และนกประเภทอื่น ๆ อีกมาก นอกจากนี้ยังมีสัตว์ป่า อีกเช่น แรด เสือ กวาง หมู และอีกหลายประเภทมีจุดสิ้นสุดไปจากบริเวณลุ่มแม่น้ำลินดูไปแล้ว

๒.๒.๗ ที่อยู่อาศัย-บ้าน

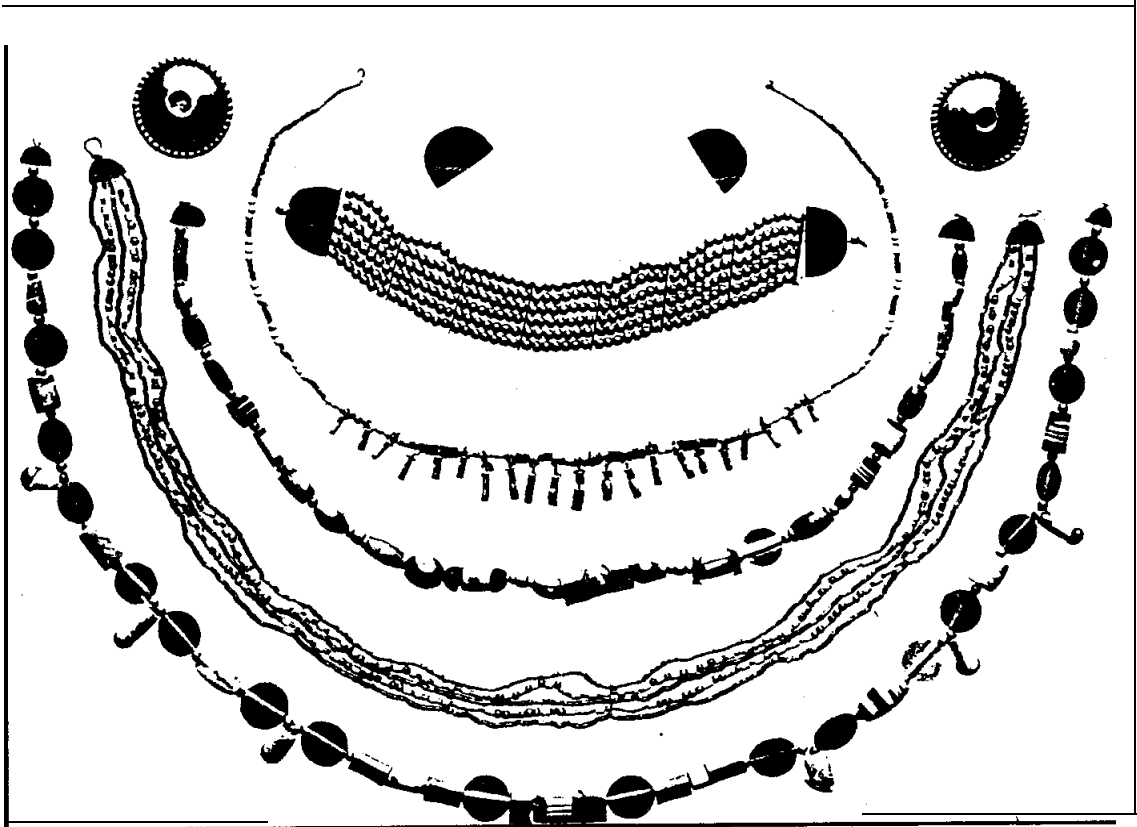
ขนาดของบ้านที่ขุดมีมากมายหลายขนาด ตั้งแต่บ้านห้องเดียวไปจนถึงบ้านหลายห้อง บ้านสร้างแบบเรียบ ๆ ไม่มีการประดับตกแต่งใด ๆ แสดงถึงค่านิยมถึงประโยชน์เป็นหลักวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง เป็นอิฐเผาไฟ มีความทนทานมาก และยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ มีการลงรากด้วยอิฐหิน หลังคาแบนราบทำด้วยไม้ ลักษณะส่วนประกอบของบ้านที่มองเห็นใจ คาโร และคาลิปีนกัน บ้านขนาดกลางทั่ว ๆ ไป ประกอบด้วยบริเวณลานบ้านที่มีห้องนั่งเล่น ๖ ห้อง นอกจากนี้ก็มีห้องอาบน้ำ ๑ ห้อง และห้องครัวอีก ๑ ห้อง ส่วนบ้านขนาดใหญ่ อาจมีห้องถึง ๓๐ ห้อง มีบันไดแสดงว่าบ้านต้องมี ๒ ชั้น บ้านแทบทุกบ้านมีบ่อน้ำภายในของตนเอง และยังมีบ่อน้ำสาธารณะอีกด้วย น้ำสกปรกก็จะไหลผ่านท่อที่ปิดฝาปิดชิดใต้ถนน ซึ่งทำด้วยอิฐเผาไฟ ท่อนี้จะมีช่องพัก เพื่อให้พนักงานมาทำความสะอาดล้างท่อได้

๒.๒.๘ การแต่งกาย

วัสดุที่ใช้ทำเป็นเครื่องนุ่งห่มคือฝ้าย และมีการใช้หนังสัตว์บ้างเพื่อป้องกันความหนาว แต่นิยมใช้ฝ้ายกันอย่างกว้างขวางในหมู่ชาวลินดูในสมัยนั้น ในสมัยแห่งความรุ่งเรืองของอารยธรรมในสมัยเดียวกัน การใช้ฝ้ายมีเฉพาะในอารยธรรมลุ่มแม่น้ำลินดูเท่านั้น ที่ฮิปโปและเมโสโปเตเมีย ยังไม่รู้จักใช้ฝ้ายทำเครื่องนุ่งห่ม และเป็นเวลาอีก ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ ปีต่อมา โลกตะวันตกจึงได้รู้จักใช้ฝ้ายทำเครื่องนุ่งห่มกัน



ภาพกำแพงบ้านทำด้วยอิฐ ที่ไม่เห็นใจ คาโร




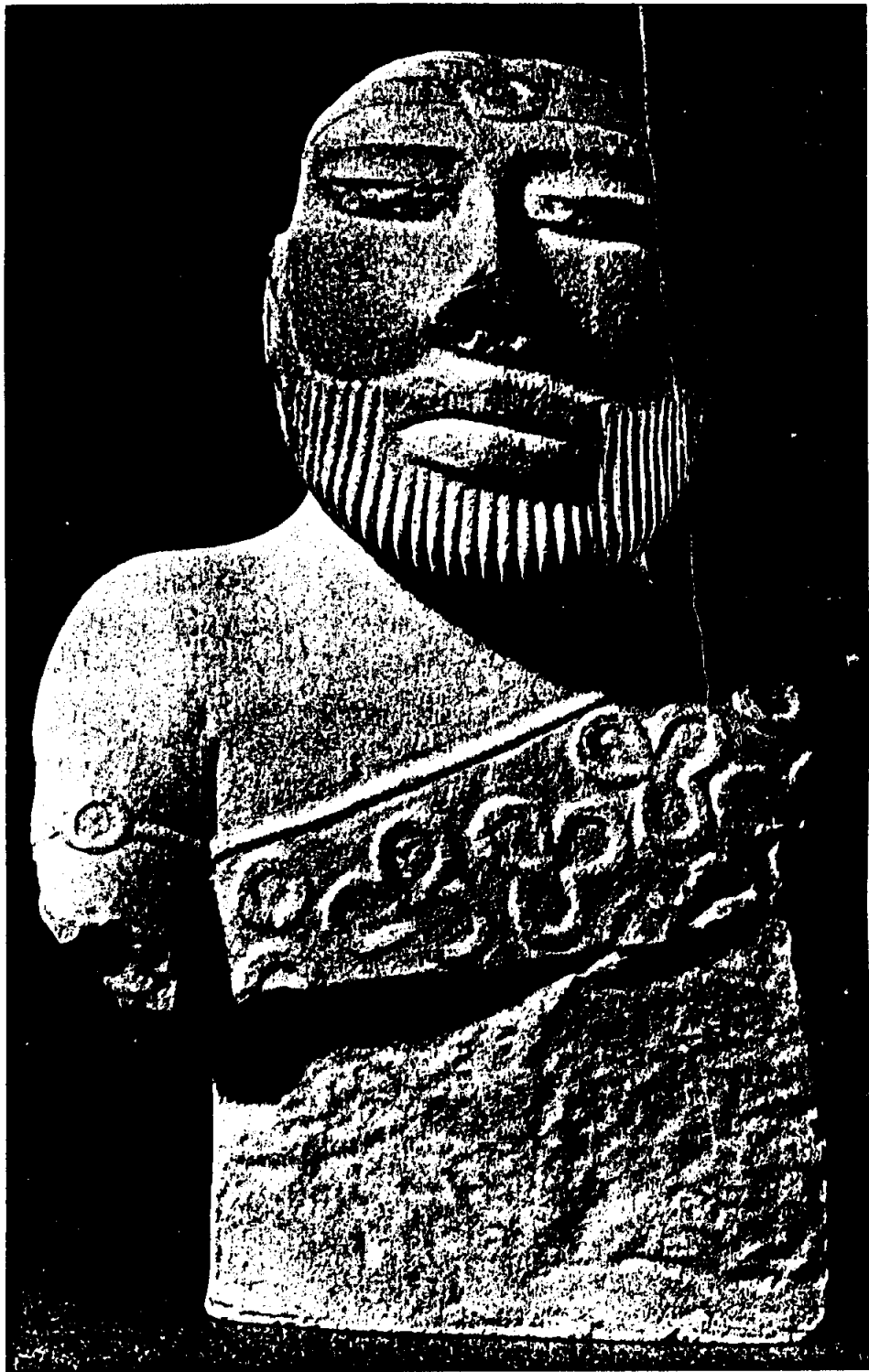
สร้อยคอทำด้วยทองคำและหิน พบที่โมเห็นใจ คาโร

วิธีแต่งกายของชาวสินธุ อาศัยศึกษาจาก ภาพแกะสลักพบว่าทั้งชายและหญิง แต่งกายด้วยผ้าสองชิ้น ท่อนล่างเป็นผ้านุ่งแบบโธติ (Dhoti) คือผ้านุ่งที่มีเชือกคาดเอว ท่อนบนเป็นเสื้อเปิดไหล่ขวา ผู้ชายไว้ผมยาว ตกแต่งผมหลายแบบ ผู้หญิงสวมเครื่องประดับ-
4
ผมเป็นรูปพัด ซึ่งคลุมผมหมด

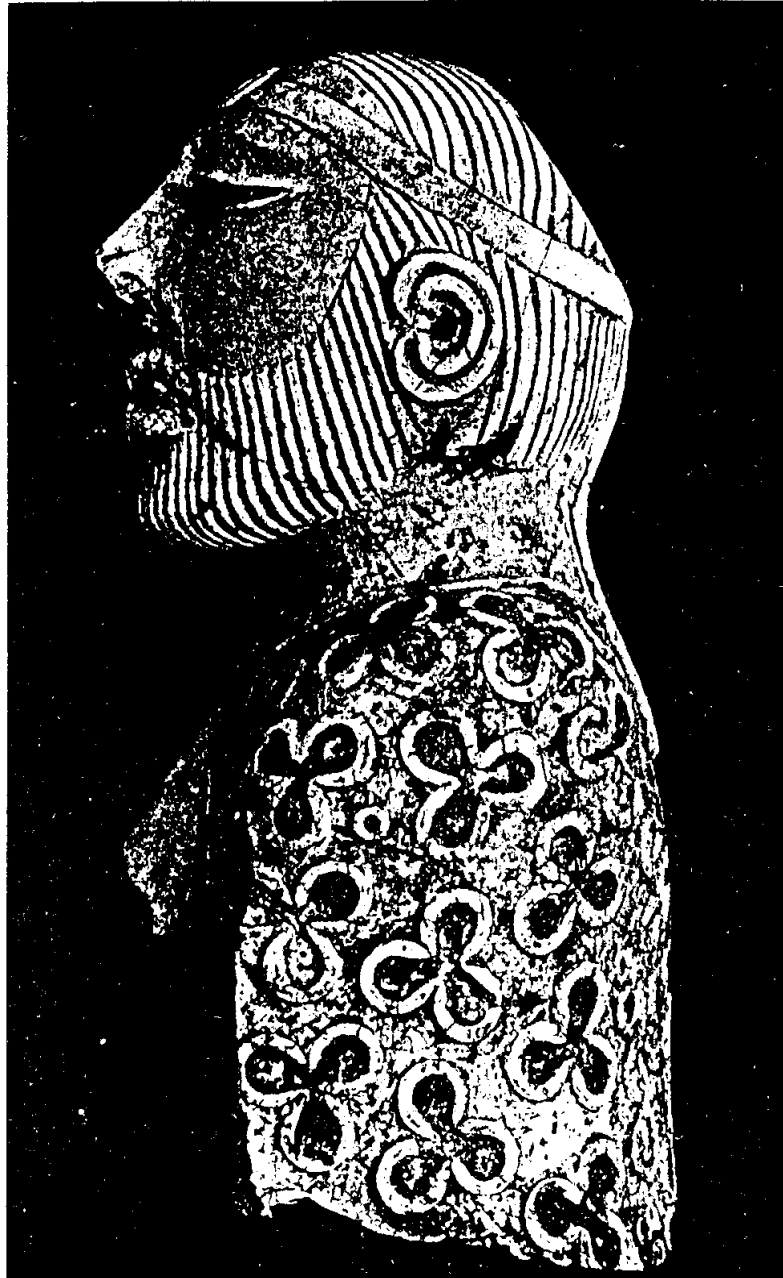
ทั้งชายและหญิงของทุกระดับชั้นนิยมตกแต่งด้วยเครื่องประดับทั้งสิ้น เครื่องประดับ ที่สวมใส่ได้แก่ สร้อยคอ เชือกผูกผม กำไลแขน แหวนประดับนิ้วและกำไล ส่วนผู้หญิงที่สวมใส่ เพิ่มไปจากผู้ชายก็คือ เข็มขัด ตุ่มหู และกำไลเท้า เครื่องประดับเหล่านี้ทำจากวัสดุหลายชนิด ได้แก่ ทองคำ เงิน งาช้าง ทองแดงและหินที่มีค่า เช่น หยก แก้ว และหินโมรา เป็นต้น^๗

๒.๒.๘ ศิลปกรรม^๘

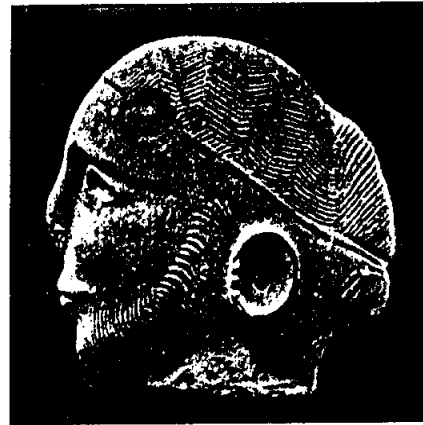
งานทางด้านศิลปกรรมที่ค้นพบในอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุมีมากมาย แต่ที่เป็น อนุสรณ์ที่คงทนที่สุดก็คือ รูปปั้นที่ทำด้วยหิน (stone sculptures) รูปปั้นหินที่มีชื่อเสียงก็คือ รูปปั้นของชายมีเคราครึ่งตัว ซึ่งมีศีรษะลงมาถึงไหล่ ชิ้นส่วนนี้สูง ๗ นิ้วเท่านั้น ซึ่งแกะสลัก ด้วยหินแร่ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า steatite ขุดพบที่โมเห็นโจคาโร ในความลึกเพียง $4 \frac{9}{16}$ ฟุต รูปปั้นนี้มีลักษณะมีเคราด้านขวา แต่หนวดบนริมฝีปากบนโกนเรียบ คาดูห์แรบซึ่ง น่าจะสันนิษฐานได้ว่าอยู่ในสภาวะของการปฏิบัติทางโยคะ รูปจมูกยาว ริมฝีปากหนา หน้าผาก ต่ำ และมีขมวดอยู่ที่หน้าผาก ใบหูมีลักษณะเหมือนฝ่าหอยแครง สวมเสื้อคลุมไม่มีแขนพาดไป ตามไหล่ซ้าย เสื้อคลุมนี้สลักลวดลายเป็นดอกไม้มีแฉกสามแฉก และมีการปักดินเปียกสีแดง บนดอกไม้ประเภทนี้ นอกจากนี้ก็ยังมีรูป  ปั้นหินที่เป็นรูปศีรษะอีกมากมาย แต่รูปปั้นที่ สวยงามที่สุดก็คือรูปปั้นหญิงสาวในท่ารำยร่า ทำเป็นทองสัมฤทธิ์ รูปปั้นมีลักษณะแบบบาง เปลือย ขุดพบที่เมืองโมเห็นโจ คาโร สูง $4 \frac{9}{16}$ นิ้ว ขุดพบอยู่ใต้บ้านหลังหนึ่งลึกลงไป ๖ ฟุตกับ ๔ นิ้ว รูปปั้นมีลักษณะมีมือขวาวางอยู่บนสะโพก มือซ้ายสวมกำไลแขนเกือบเต็มแขน แต่ใส่แบบหลวม ๆ



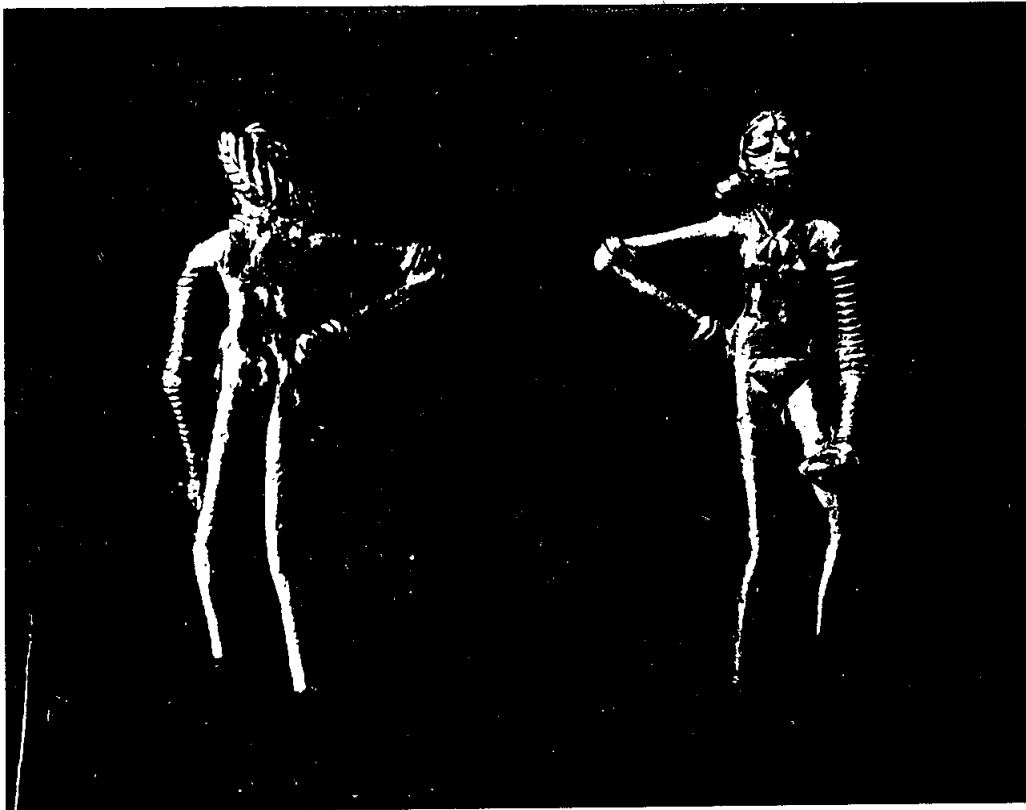
ภาพรูปปั้นหินชายมีเคราครึ่งตัว (หน้าตรง)



ภาพรูปปั้นดินขायมีเคลราครึ่งตัว (หน้าหันข้าง)



ภาพรูปปั้นศิระษะหินสตรี



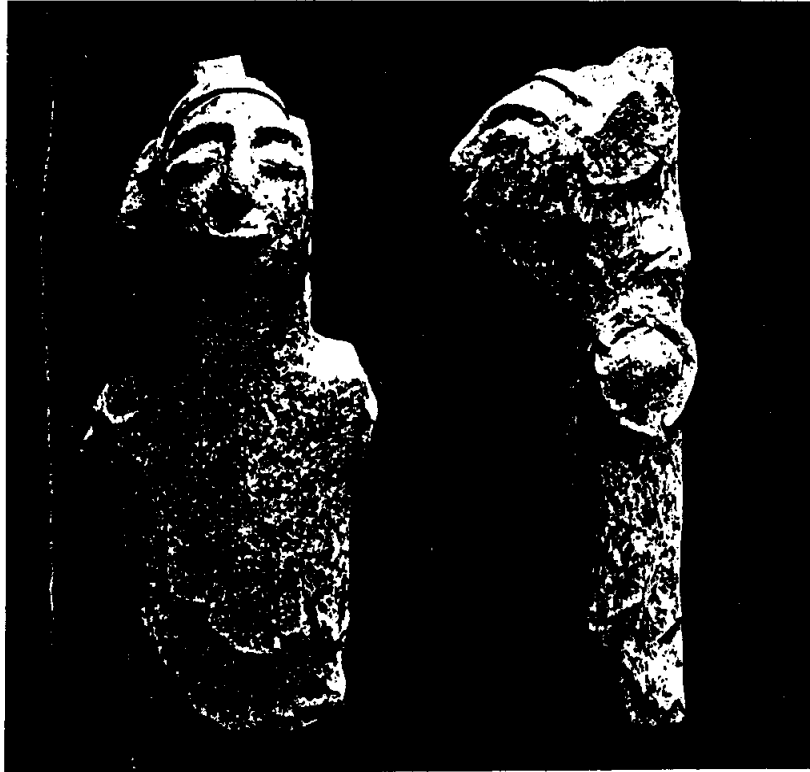
ภาพรูปปั้นหญิงสาวทำด้วยทองสัมฤทธิ์

ส่วนการวางซากก็วางแบบดูง่าย ๆ (ดูภาพหน้า ๓๗) สำหรับศีรษะมีลักษณะเป็นแบบชาวพื้นเมือง คือมีดวงตาโต จมูกแบน ผมหอก มีข้อสันนิษฐานว่าจะเป็นคนพื้นเมืองพวกเผ่า Baluch หรืออาจจะสืบเชื้อสายมาจากพวกชาวพื้นเมืองอินเดียตอนใต้ ซึ่งอารยธรรมสินธุได้เข้าไปติดต่อกัน

งานศิลปะอีกประเภทหนึ่งก็คือ รูปปั้นดินเผา ซึ่งแยกออกเป็น ๒ ประเภทได้ดังนี้คือ ประเภทที่ทำเกี่ยวข้องกับมนุษย์ และที่ทำเกี่ยวข้องกับสัตว์ งานเครื่องปั้นดินเผาที่ทำเกี่ยวข้องกับมนุษย์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด ก็คือรูปปั้นผู้ชาย ที่ค้นพบเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๐ ณ บริเวณฝั่งฉางใน ป้อมเมืองโมเหินโจ ตาโร แต่รูปปั้นดินเผาส่วนใหญ่มักทำเป็นรูปผู้หญิง ซึ่งน่าจะสันนิษฐานว่าคงจะมีความหมายเกี่ยวข้องกับศาสนาของชาวสินธุที่นับถือเทพเจ้าแม่ (ดูภาพหน้า ๓๙ และ ๔๐)

รูปปั้นดินเผาอีกสามในสี่เป็นรูปปั้นเกี่ยวกับสัตว์ทั้งสิ้น ส่วนมากก็เป็นวัวตัวผู้และควายที่มีเขา ซึ่งแม้จะมีเขาค่อนข้างสั้น แต่น่าแปลกที่วัวตัวเมียไม่มี สำหรับสัตว์ประเภทอื่น ๆ ที่พบก็มีสุนัข แกะ (หายาก) ช้าง แรด หมู ลิง เต่า และนกประเภทต่าง ๆ รูปปั้นของวัวควายจะมีค่าและเป็นเลิศกว่ารูปปั้นสัตว์ประเภทอื่นเพราะรูปปั้นวัว แสดงถึงความแข็งแกร่งของลำคอ และส่วนหัวของวัว และเหนียงของวัวที่ดูหนักแน่นก็แสดงให้เห็นถึงความแข็งแรงของวัวที่ผิดธรรมดาทีเดียว (ดูภาพหน้า ๔๑)

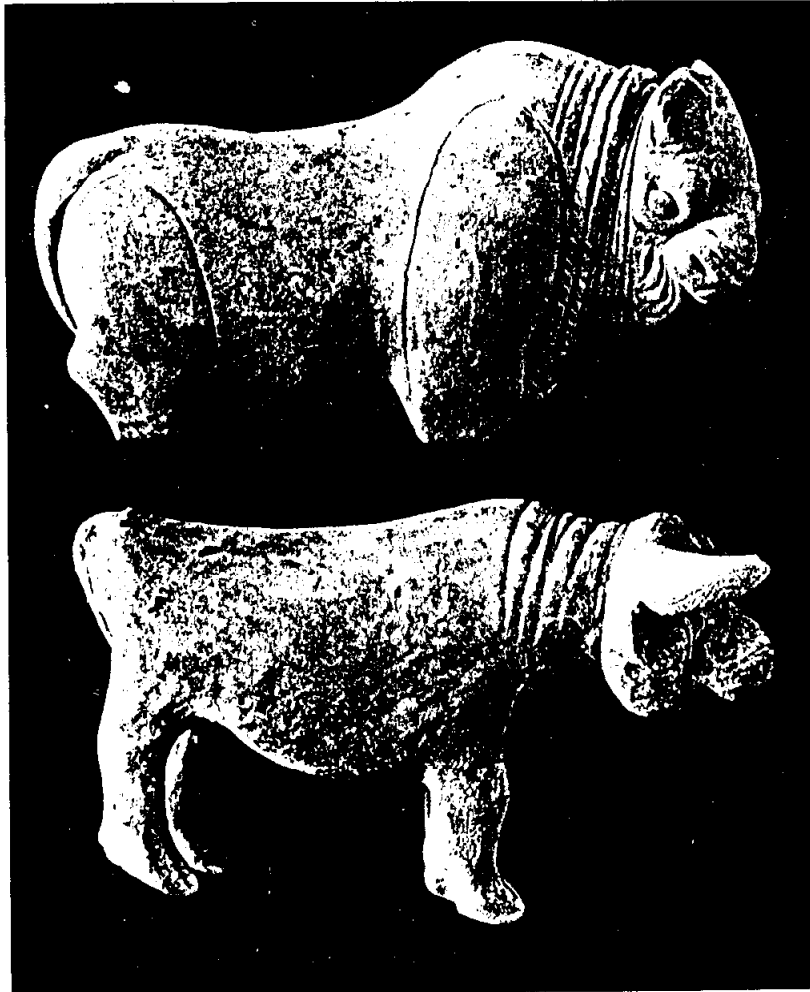
เครื่องปั้นดินเผายังมีการทำเกวียนที่มีล้อแข็งแรง นกหวีด ของเข่าสำหรับเด็กเล่น ทำเป็นรูปหม้อกลม ๆ มีเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ก็มีเครื่องปั้นดินเผาที่ทำเป็นขัน รูปร่างคล้ายเปลือกหอย บันเป็นรูปกรวยคล้ายหัวแครอท สันนิษฐานว่าใช้สำหรับเป็นเครื่องมือจารึกลงบนซีผึ้ง นอกจากนี้ยังพบก้อนขนมปัง (cakes) ดินเผาอีกเป็นจำนวนมากศาล ซึ่งสถานที่ที่พบคือตามท่อระบายน้ำ สันนิษฐานว่าคงใช้กับห้องส้วม (ดูภาพหน้า ๔๒)



ภาพรูปปั้นหินเพศชาย



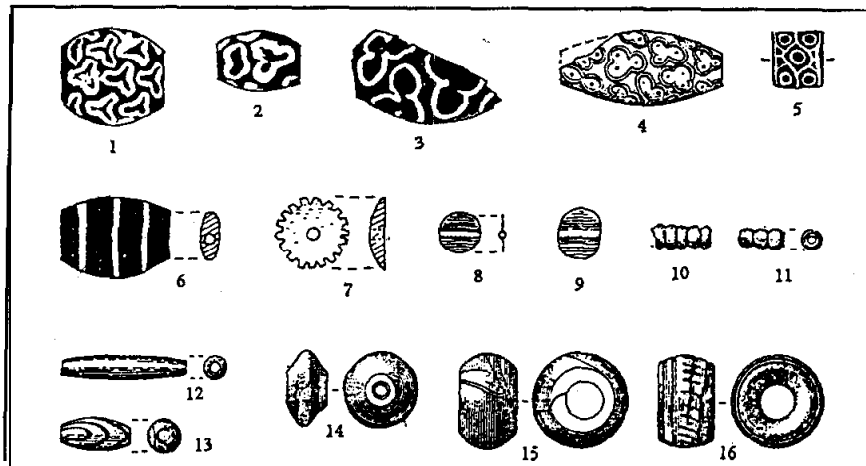
ภาพรูปปั้นดินเผาสตรี



ภาพรูปปั้นดินเผาว่าตัวผู้และควายที่ไม่เห็นใจ คาโร



ภาพก่อนขมบึง ที่ไม่เห็นใจ คาโร

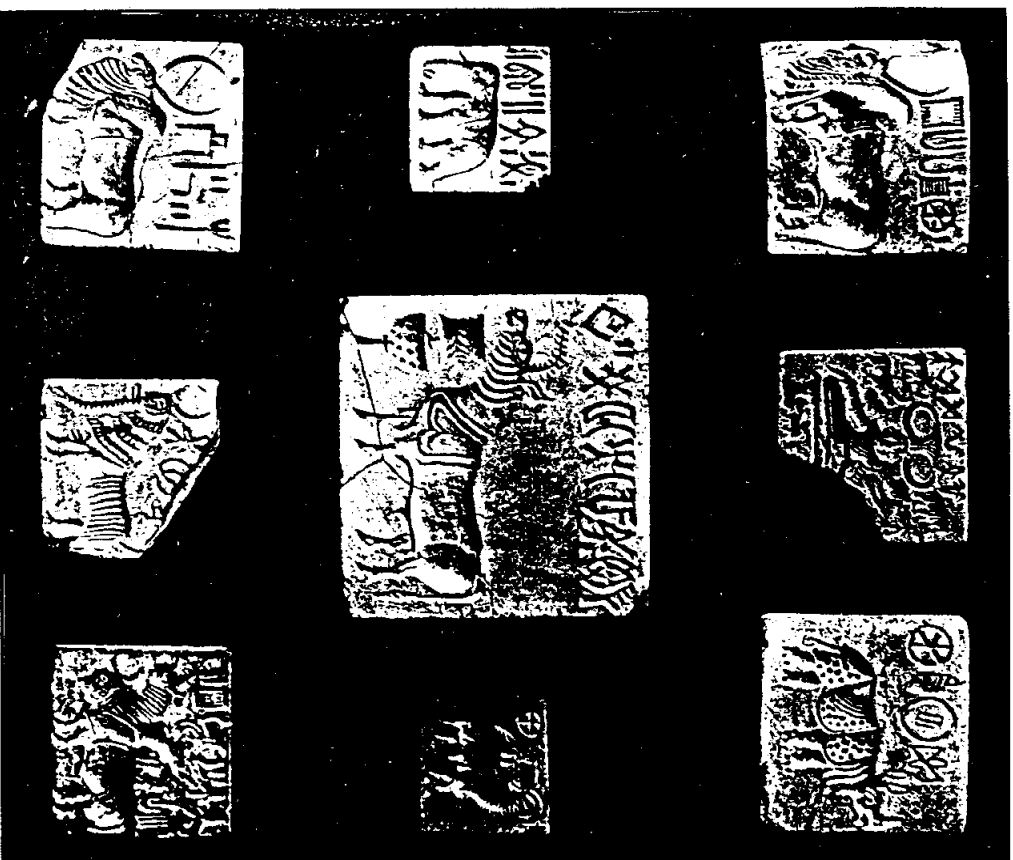


ภาพลูกบิดประเภทต่าง ๆ ที่ไม่เห็นใจ คาร์โร และฮาร์ปฟา

ลูกปัดที่ฮาริปปามีเป็นจำนวนมาก ทำจากวัสดุต่าง ๆ และในรูปแบบที่หลากหลาย วัสดุที่ใช้ทำลูกปัด ได้แก่ ทองคำ เงิน ทองแดง faience steatite หินกึ่งมีค่าเปลือกหอย แบบที่นิยมทำมากคือทำเป็นรูปแบน ๆ นอกจากนี้ก็มี สร้อยคอ แหวน และเครื่องประดับอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

แต่งงานทางศิลปะที่แสดงถึงความสามารถที่สุดของชาวสินธุก็คือ การสลักบนดวงตรา ซึ่งค้นพบได้มากกว่า ๑,๒๐๐ ดวงตรา ที่ไม่เห็นใจ คาโร ลักษณะของดวงตรา ทำด้วยหินที่แกะสลักง่าย ขนาดปกติทั่วไป เป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสมีความยาว $\frac{5}{8}$ นิ้ว ถึง ๑ $\frac{1}{8}$ นิ้ว และมักมีปุ่มที่เจาะเป็นรูไว้ด้านหลังเพื่อใช้สำหรับแขวนหรือยึด ดวงตราบางดวงก็มีปุ่มบางดวงก็ไม่มี ดวงตรายังมีลักษณะเป็นทรงกระบอกอีกด้วยแต่มีจำนวนน้อยกว่ารูปสี่เหลี่ยมจตุรัส บนดวงตรามีตัวอักษรหรืออักษรย่อประมาณ ๑๐-๒๐ ตัวอักษร แต่ยังไม่มีความรู้ใ้ใครอ่านออกอักษรที่แกะสลักบนดวงตรารวบรวมได้ประมาณ ๒๗๐ ตัว เป็นอักษรภาพ แต่ไม่คล้ายกับของอียิปต์และเมโสโปเตเมียจึงยังอ่านไม่ออก นอกจากอักษรภาพแล้ว บนดวงตรายังมีภาพสัตว์ประเภทต่าง ๆ อีกมาก บางดวงตราก็เป็นภาพกึ่งหมีกึ่งคน กึ่งสัตว์กึ่งมนุษย์ รูปภาพสัตว์ส่วนมากก็มีลักษณะคล้ายกับวัวตัวเมียซึ่งมีเขาเดี่ยวมีชื่อเรียกว่า unicorn อาจจะมีสองเขาแต่อีกเขาหนึ่งอยู่ข้างหลัง จึงทำให้มองเห็นเป็นเขาเดี่ยว นอกจากนี้ก็ยังมีภาพวัวที่มีเขาสั้น ภาพควาย เสือ จระเข้ที่กินปลา บางดวงตราก็มีสัตว์สามหัว เช่น ตัวเป็น unicorn แต่หัวเป็นควางเขาเกลียวถึง ๓ หัว นอกจากนี้ก็ยังมีภาพสัตว์หกหัว ได้แก่ หัว unicorn หัววัวกระทิง หัวควางมีเขาเป็นเกลียว หัวเสือ ส่วนอีก ๒ หัวแตกหักไป แต่ก็มีร่องรอยว่าสัตว์ในภาพนั้นมีถึง ๖ หัว นอกจากภาพสัตว์ก็มีภาพคน ภาพต้นไม้ และมีสัตว์ล้อมรอบสันนิษฐานว่าคงจะเป็นพระกำลังนั่งภาวนาอยู่กับสัตว์ ซึ่งอาจจะเป็นต้นเค้าของการนับถือพระศิวะในยุคต่อมา

ลักษณะของดวงตราเหล่านี้เมื่อพิจารณาแล้ว กล่าวได้ว่ามีคุณค่าในทางศิลปกรรม เพราะภาพสัตว์หรือคนที่สลักบนดวงตรา แสดงฝีมือแกะสลักได้ละเอียดและถูกต้องงดงามตาม



ภาพรวมของวัตถุหินที่มีอักษร



ภาพดวงตราขยายใหญ่

ธรรมชาติยิ่งนัก การทำดวงตราเหล่านี้ นักประวัติศาสตร์และโบราณคดี สันนิษฐานว่า อาจจะใช้เป็นตราของบริษัท การค้า หรือเป็นของพ่อค้าแต่ละคน หรือไม่ก็อาจจะใช้เป็นคนใหญ่คนโต หรือคนสำคัญที่มีไว้ประจำตัว ซึ่งอาจจะใช้เป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นเจ้าของ ในประการสุดท้ายสันนิษฐานว่าอาจจะใช้เป็นเครื่องราง หรือของขลังก็ได้

๒.๒.๔ ศาสนา

การศึกษาเกี่ยวกับศาสนานั้นก็โดยสันนิษฐานจากรูปสลักต่าง ๆ บนดวงตราที่ค้นพบ รูปสลัก และรูปปั้นต่าง ๆ จึงสันนิษฐานว่า ชาวสินธุคงนับถือลัทธิและเทพเจ้าหลายองค์ดังนี้คือ

๑. เทพเจ้าแม่ (Mother Goddess) มีการนับถือเทพเจ้าแม่ รูปเคารพของเทพเจ้าแม่นี้จะเป็นรูปสตรี เปลือยท่อนบน ใส่เครื่องประดับศีรษะ และคอ สวมแต่เข็มขัดรอบ ๆ สะโพก รูปปั้นลักษณะดังกล่าวนี้ พบเป็นจำนวนมากในท้องที่ที่เคยเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมโบราณในเอเชียตะวันตก และลัทธิการนับถือเทพเจ้าแม่ก็เป็นที่ยอมรับมากในกลุ่มชนยุคแรกเริ่มของโลก

๒. เทพเจ้า นอกจากเทวดาผู้หญิงแล้ว ชาวสินธุก็ยังนับถือเทวดาผู้ชายหลายองค์ด้วยกัน ที่สำคัญที่สุดก็คือ เทวดานั่งในท่าสมาธิล้อมรอบด้วยสัตว์หลายชนิด ซึ่งนักปราชญ์สันนิษฐานว่าเป็นคัมภีร์ของพระศิวะเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ในศาสนาพราหมณ์ ได้รับยกย่องเป็นเทพเจ้าแห่งหมู่สัตว์ (Lord of animals) และเป็นนักบวชผู้ทรงศีล (great ascetic) นอกจากรูปเทพเจ้าแล้ว ยังพบเห็นเป็นรูปคล้ายสิวลิงค์ ซึ่งเป็นที่เคารพของพวกที่นับถือลัทธิไวศณิกายในศาสนาพราหมณ์

๓. การนับถือต้นไม้และสัตว์บางชนิด พบหลักฐานว่าต้นไทร (pipal) และสัตว์ที่มีเขาที่เรียก unicorn เป็นสัตว์ที่เคารพนับถือของชาวสินธุ สำหรับต้นไทรนั้น ถือว่า

เป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์มีเทพธิดาอาศัยอยู่ ส่วนรูปเทพเจ้าที่ประทับนั่ง และมีวจงอาจแม่แม่เป็ยอยู่
เหนือพระเศียร สันนิษฐานว่าคงจะมีการนับถือพวกพญา นาคด้วย

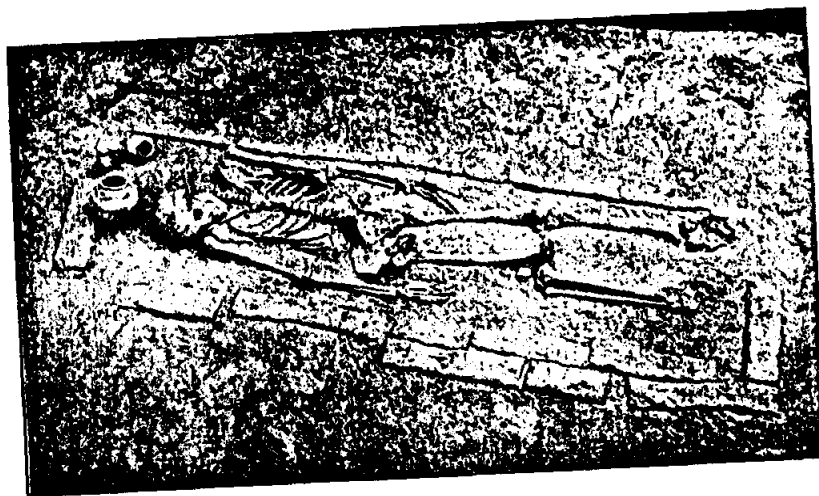
๔. การนับถือดวงอาทิตย์

สัญลักษณ์รูปสวัสดิกะ และรูปร่างลัทธิที่ปรากฏบนดวงตรา สันนิษฐานว่า
เป็นสัญลักษณ์ของดวงอาทิตย์ ฉะนั้น คงมีการนับถือดวงอาทิตย์ด้วย

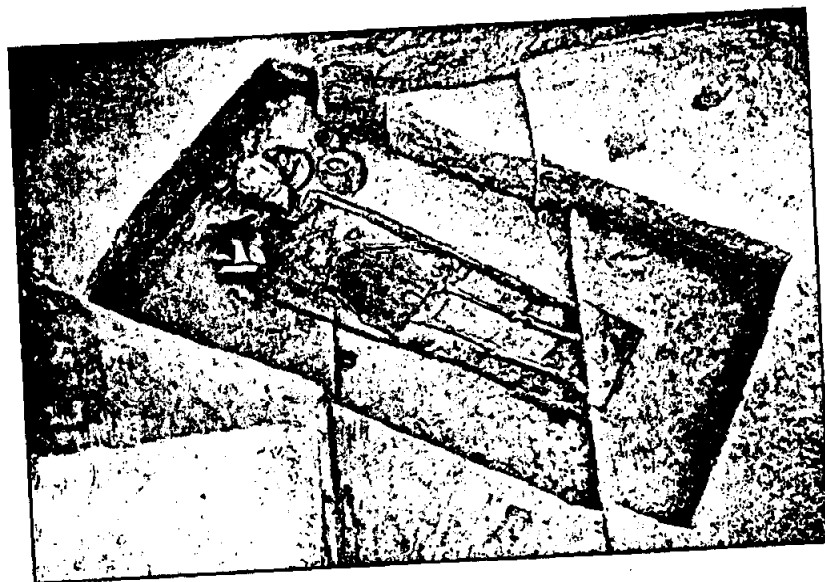
๒.๒.๑๐ พิธีทำศพ

จากหลักฐานที่ขุดพบ เราสามารถสันนิษฐานได้ว่า พิธีศพของชาวสินธุแบ่งออก
เป็น ๓ วิธีดังนี้คือ

๑. การฝังศพไว้รวมกับเครื่องใช้ของผู้ตายที่เคยใช้ในขณะที่มีชีวิตอยู่
๒. การนำศพไปวางให้นกกรากินเนื้อเสียก่อน แล้วเก็บแต่กระดูกใส่โกศไว้รวม
กับเครื่องใช้ขนาดเล็ก และเครื่องประดับพวกลูกปัดต่าง ๆ
๓. การเผาศพ เผาแล้วเก็บขี้เถ้ากับกระดูกที่เหลือรวมใส่ไว้ในโกศกับเครื่องใช้
กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า การค้นพบว่าก่อนฮริฐที่ใช้ในการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ
มีขนาดเดียวกัน การตัดถนน การวางผังเมือง และการที่ทุกบ้านมีห้องน้ำ ทุกเมืองมีป้อม
ปราการ แสดงถึงทัศนคติของความเป็นแบบเดียวกัน นอกจากนั้น การก่อสร้างต่าง ๆ แม้จะสร้าง
ทับถมกันหลายครั้ง เพราะเกิดอุทกภัยต้องพังไปก็ยังคงรักษารูปเดิมไว้ แม้แต่เครื่องมือเครื่องใช้
และอาวุธต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมอนุรักษ์ของเก่า จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่าผู้ปกครอง
คงจะต้องเป็นพระ ซึ่งมีรสนิยมในเรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อย และไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง
ด้วยเกรงว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จะทำให้สูญเสียอำนาจ และอิทธิพลไป อนึ่ง เมื่อพิจารณา
จากถนนหนทางที่สร้างอย่างมีแผนผัง อีกทั้งระบบระบายน้ำอันดีเลิศ ซึ่งมีการขุดขี้เถ้าลง
ลงน้ำเสมอ ก็สะท้อนให้เห็นถึงความเอาใจใส่ของการบริหารบ้านเมืองอย่างเป็นระเบียบ



ภาพหลุมฝังศพของชาวสินฮ้อที่ฮาร์ปปา



ภาพหลุมฝังศพในโลงศพที่ทำด้วยไม้ที่ฮาร์ปปา

เรียบร้อย และย่อมแสดงว่าอำนาจของผู้ปกครองจะต้องมีมากพอที่จะยังให้ประชาชนต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของการวางผังเมือง และต้องรักษาไว้ซึ่งถนนหนทาง ตลอดจนตรอก ซอกซอย อันได้กำหนดไว้ แม้ว่าจะได้มีการก่อสร้างกันขึ้นอีกในที่เดิมหลายครั้งหลายหนเนื่องจากอุทกภัย

แม้ว่าผู้ปกครองจะมีอำนาจมาก แต่ลักษณะการปกครองแห่งนี้กลับให้ความสำคัญแก่ผู้ผู้ใต้การปกครอง ทั้งนี้เพราะพิจารณาจากความโอ้อำของเทศานบ้านเมืองของชาวนครโมเห็นใจ คาโร ก็จะพบว่า มีลักษณะแตกต่างไปจากชนในอารยธรรมเอเชียอื่น ๆ ในสมัยเดียวกัน กล่าวคือ ชาวฮีบต์ เมโสโปเตเมีย และชาติอื่น ๆ ในเอเชียตะวันตกได้ทุ่มเทเงินทอง ตลอดจนความคิดนึกอย่างมากในการสร้างเทวสถาน ปราสาทราชวัง และที่ฝังศพของกษัตริย์ แต่ประชาชนธรรมดาสามัญดูเหมือนจะมีได้แต่บ้านหลังเล็ก ๆ ที่ทำด้วยดิน แต่ในลุ่มแม่น้ำสินธุกลับมีสภาพการณ์ที่กลับกัน คือ สิ่งก่อสร้างที่ดีที่สุด และเป็นประโยชน์ที่สุดนั้น กลับสร้างขึ้นเพื่อความสะทวักสบายของชาวเมืองมากกว่าเพื่อความสะทวักสบายของผู้ปกครองเหมือนอารยธรรมแห่งอื่น

โครงสร้างของสังคม คงประกอบด้วยชนหลายชั้น เพราะบ้านหรือที่อยู่อาศัยมีขนาดต่าง ๆ กัน ตั้งแต่หลังเล็กไปจนถึงหลังขนาดใหญ่ ชาวสินธุก็ประกอบอาชีพหลายประเภท แต่อาชีพหลักก็ถือเป็นกสิกรทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนั้นก็ประกอบอาชีพเป็นช่างต่าง ๆ เช่น ช่างปั้นหม้อ ช่างทอผ้า ช่างไม้ ช่างก่อสร้างตึก ช่างเหล็ก ช่างทอง ช่างเพชร ช่างงา ช่าง และช่างตัดหิน ในบรรดาช่างเหล่านี้ ช่างปั้นหม้อ และช่างทำอิฐเผา และช่างเจาะหิน มีความก้าวหน้าในทางเทคนิคมากกว่าช่างประเภทอื่น อารยธรรมสินธุก็เหมือนกับอารยธรรมอื่น ๆ ที่ไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้ แม้จะทำกิจกรรม และปศุสัตว์ เศรษฐกิจจึงต้องเสริมด้วยการค้าทางทะเลกับเมโสโปเตเมีย สินค้าที่ชาวสินธุต้องการคือทองคำ เงิน หิน ที่มีค่า และโดยเฉพาะทองแดงและดีบุก สิ่งเหล่านี้ต้องแลกเปลี่ยนจากการขายสินค้า จำพวกผลิตผลทางเกษตร และงานของช่างฝีมือที่เหลืออยู่

ฉะนั้นย่อมเห็นได้ว่า แรกเริ่มของประวัติศาสตร์อินเดีย นั้น เป็นการริเริ่มที่มี
ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ และศิลปะ ตลอดจนความสะดวกสบายของชีวิตเป็นอย่างมาก
อันหมายถึงการสร้างสรรค ไม่เฉพาะแต่สิ่งที่สวยงามเท่านั้น หากหมายถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์
และที่เป็นสัญลักษณ์ของอารยธรรมสมัยใหม่ด้วย เช่น หอองน้ำ และระบบระบายน้ำที่มีประสิทธิภาพ
เช่นนี้เป็นต้น

๒.๓ ข้อคิดเห็นต่อวงการประวัติศาสตร์

การขุดค้นพบอารยธรรมบนลุ่มแม่น้ำสินธุ ก่อให้เกิดข้อคิดต่อวงการประวัติศาสตร์
หลายประการคือ

๑. อารยธรรมในบริเวณนี้มีบางส่วนคล้ายคลึงกับอารยธรรมในบริเวณเมโสโปเตเมีย
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแคว้นซูเมอร์ น่าจะต้องมีการติดต่อกันระหว่างอาณานิคมบริเวณดังกล่าว
ปัญหาอยู่ที่ว่าอารยธรรมในบริเวณทั้ง ๒ แห่งนี้ เจริญขึ้นเป็นอิสระจากการเกี่ยวข้องซึ่งกัน
และกัน หรือบริเวณหนึ่งเป็นผลมาจากอีกบริเวณหนึ่ง คืออารยธรรมในบริเวณ ลุ่มแม่น้ำสินธุแผ่
อิทธิพลเข้าสู่เขตเมโสโปเตเมียหรือเป็นไปในทางตรงกันข้าม ปัญหานี้หลักฐานเท่าที่ค้นหาได้
ในปัจจุบันยังไม่สามารถตอบให้แน่นอนลงได้

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างอารยธรรมในลุ่มแม่น้ำสินธุ กับอารยธรรมของพวก
อารยัน ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้นำความเจริญมาสู่อินเดียพิจารณาจากหลักฐาน มีข้อแตกต่างอย่าง
เห็นได้ชัดระหว่างอารยธรรมทั้งสอง พวกอารยันในสมัยพระเวทดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ตาม
แบบสังคมชนบท (ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป) ส่วนลักษณะอารยธรรมบนลุ่มแม่น้ำสินธุ
เจริญขึ้นตามแบบสังคมเมืองใหญ่ ลักษณะเครื่องมือ เครื่องใช้ อาวุธก็ผิดกัน พวกอารยันใน
สมัยพระเวท รู้จักใช้เหล็กอย่างแพร่หลาย และนำเหล็กมาประดิษฐ์เป็นเกราะและโล่ ซึ่งสิ่ง
เหล่านี้ไม่ปรากฏเลยในอารยธรรมบนลุ่มแม่น้ำสินธุ ขณะที่พวกอารยันในสมัยพระเวท ใช้ม้า
เป็นพาหนะอย่างกว้างขวาง แต่ในอารยธรรมบนลุ่มแม่น้ำสินธุไม่ปรากฏมีการใช้ม้าเลย และ

ในประการสุดท้ายเกี่ยวกับการเคารพบูชา พวกอารยันในสมัยพระเวทบูชาวัวตัวเมีย ใน อารยธรรมบลุ่มแม่น้ำสินธุผู้คนบูชาวัวตัวผู้

จากลักษณะอารยธรรมที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ว่า อารยธรรมบลุ่มแม่น้ำสินธุกับอารยธรรมอารยันในสมัยพระเวท ไม่ใช่อารยธรรมเดียวกัน และอารยธรรมบลุ่มแม่น้ำสินธุมีมาก่อนสมัยพระเวท (ข้อสรุปอันนี้ตรงกับทฤษฎีที่กำหนดระยะเวลาของอารยธรรมบลุ่มแม่น้ำสินธุอยู่ในระยะ ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล และสมัยพระเวทคือระยะที่พวกอารยันเข้าสู่อินเดียขึ้น ไม่เกินไปกว่า ๒,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล)

ประเด็นสำคัญของปัญหานี้ คือข้อเท็จจริงที่รับกันมาเป็นเวลานานแล้วว่า อารยธรรมที่พวกอารยันนำเข้ามาในสมัยพระเวท เป็นบ่อเกิดของอารยธรรมอินเดีย ยังนับว่าคลาดเคลื่อนอยู่ เพราะเหตุว่าเมื่ออารยธรรมบลุ่มแม่น้ำสินธุขึ้นเก่าแก่กว่าสมัยพระเวท ก็หมายความว่าอินเดียมีความเจริญเป็นอย่างสูงมาก่อนที่พวกอารยันจะเข้ามา

๓. การค้นพบอารยธรรมแห่งนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนปรัชญา ศาสนา และศิลปะของอินเดีย กล่าวคือ ประวัติศาสตร์ต้องเริ่มต้นจากอารยธรรมบลุ่มแม่น้ำสินธุคือราว ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล ทางด้านศาสนาและปรัชญาเดิมเชื่อว่า ความเชื่อต่าง ๆ ของลัทธิต่าง ๆ ในอินเดียสืบมาจากรากเง้าเดียวกันคือจากคัมภีร์พระเวทของชาวอารยันเท่านั้น แต่อารยธรรมสินธุได้นำแสงสว่างมาให้ทั้งปรัชญาและนักศาสนา เพราะปรากฏว่าปรัชญาที่สำคัญ ๆ ของศาสนาใหญ่ ๆ เช่น ศาสนาพราหมณ์และพุทธล้วนแต่มีรากฐานจากศาสนาของชาวอารยธรรมบลุ่มแม่น้ำสินธุทั้งสิ้น ส่วนศิลปะแต่เดิมประวัติศาสตร์ศิลปะของอินเดียก็เริ่มต้นจากสมัยราชวงศ์โมริยะ คือในราว ๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล แต่จากการค้นพบอารยธรรมบลุ่มแม่น้ำสินธุ จึงพบว่าศิลปะในอินเดียเริ่มขึ้นตั้งแต่ ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล

๒.๔ ผู้สร้างอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ

ฉะนั้น เมื่อเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางแล้วว่า อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ เก่ากว่าอารยธรรมของพวกอารยันในสมัยพระเวท ปัญหาที่ตามมา ก็คือใครเล่าเป็นผู้สร้างอารยธรรมนี้ นักปราชญ์ลงความเห็นว่าเป็นชาวพื้นเมืองเดิมของอินเดีย เรียกว่าชาวดราวิเดียน (Dravidian) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มีลัคชะ หรือทราวิท คนเหล่านี้อาศัยอยู่ตามบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุมาก่อนและคนเหล่านี้เองที่ได้สร้างเมืองทั้งสองชั้น และสร้างความเจริญดังกล่าวแล้วก่อนที่จะพวกอารยันจะเข้ารุกรานอินเดีย

ชนเผ่าดราวิเดียน (Dravidian) หลักฐานเกี่ยวกับชาวดราวิเดียนไม่ปรากฏแน่ชัด สันนิษฐานว่าเป็นชนเผ่ามิโกรเผ่าหนึ่ง มีรูปร่างเตี้ย ผิวดำ จมูกกว้าง และเป็นที่ยกย่องหิมนัน ดูแคลนในหมู่อารยันว่ามีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียด หยาบคายและป่าเถื่อน เมื่อพวกอารยันเข้าไปในอินเดีย ได้รุกรานพวกดราวิเดียนจากทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือและขับไล่พวกดราวิเดียนถอยร่นไปทางทิศตะวันออกแถบแม่น้ำคงคา

๒.๕ ความเสื่อมของอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ

อย่างไรก็ตาม แม้คนสินธุจะมีความสามารถอย่างไร ก็พบกับความเสื่อมจนได้ แต่ไม่มีใครจะทราบเหตุการณ์ที่แน่นอนได้ เพราะประวัติศาสตร์ของอินเดียในยุคนี้มีดมมเหลือเกิน แต่ก็มีการสันนิษฐานว่า อาจจะไม่ค่อยดีเพราะถูกภัยธรรมชาติ เช่นน้ำท่วมหรือจากโรคระบาด เพราะมีการตายหมู่หรือไม่ก็ถูกฆ่าอย่างทารุณ ที่สันนิษฐานเช่นนี้ เพราะขุดค้นพบโครงกระดูกของผู้ตายเป็นจำนวนมากที่บนถนนและราวบันไดที่เมืองฮารัปปา จึงสันนิษฐานว่าคงถูกฆ่าด้วยความทารุณ นอกจากนี้ก็ยังพบว่ามีการชุกช่อนเพชรนิลจินดาที่มีค่าต่าง ๆ แสดงว่าคงมีความหวาดกลัวภัยเกิดขึ้น และยังพบซากอาวุธทั้งอยู่ แสดงให้เห็นว่าการต่อสู้เกิดขึ้นก่อนที่เมืองนั้นจะพินาศลงไป



ภาพโครงกระดูกแสดงการตายหมู่ที่ไม่เห็นใจ คาโร

¹AL. Basham (ed), A Cultural History of India (London: Oxford University Press, 1975), p. 11.

²Ibid., p. 12.

³Sir Mortimer Wheeler, The Indus Civilization (London: Cambridge University Press, 1968), pp. 73-7.

⁴Ibid., pp. 79-80.

⁵Ibid., p. 85.

⁶Ibid., pp. 85-6.

⁷R. C. Mjundar, H. C. Raychaudhuri and Kalikandar Datta, An Advanced History of India (London: St. Martin's Press, 1970), pp.18-9.

⁸Wheeler, op. cit., pp.86-107.

⁹Guildford A. Dudley, A History of Eastern Civilizations (New York: John Wiley and Sons, 1973), p. 60.
